

Politikai
röpiratok.

45.



75
328

EMLÉKIRAT,

A Z 1847/8 ORSZÁGGYÜLÉS

ALATT,

POZSONYBAN TARTOTT

PÜSPÖKI TANÁCSKOZMÁNYOKRÓL.

EGY RÉSZVEVŐTŐL.

(Fogarasy Miklós.)

P E S T E N, 1848.

NYOMATOTT TRATTNER-KÁROLYI BETÜVEL.

F. HALLER
KÖNYVTÁRSÁG

(DR. BALLAGI GÉZA)

1907

E l ő s z ó.

A' katholicizmusnak is vannak korkérdései, mellyeket csak úgy lehetend méltányosan felfogni, 's igazságosan eldönteni, ha elébb a' megvitatás' utján tisztába hozatnak. Csaknem mindennap kénytelenek vagyunk tapasztalni, hogy honunkban a' katholicizmus' ügyeibe sokan belé szólnak, sőt róluk hátároznak is, a' nélkül, hogy akár annak jogait, törvényeit 's szellemét ismernék, akár csak hajlandók- is volnának egyházálladalmi viszonyairól maguknak tiszta, egészséges fogalmakat szereznii. Innen van aztán, hogy a' kath. egyházzól, 's institutioiról országgyűlésen, és kivüle annyi bal felfogás ferde eszme 's hibás vélemény jön nyilvánosságra, annyi vak szenvedély, balitélet, 's a' gyűlöletig fajuló ellenszenv terjesztetik szét e' hazában, hogy az idegen, ki egyházunk állását, 's álladalmi viszonyait ezekből itélné meg, azt hihetné, hogy nálunk a' kath. religióról 's egyházzól csak holmi utczaí gunyiratok- vagy élczes röpivekből olvastak valamit a' tudósok és nemtudósok, törvényhozók, és népszónokok; de máskép' papokon kívül eszét, fáradságát, idejét senki sem szenteli arra,

hogy ezen, e' honban nyolcz századok - óta fönnálló és virágzó, sőt történetünkbe és alkotmányunkba szövődött egyház' jogaival, elveivel és egyetemes szellemével csak valamennyire is megismerkedjék. Mintha a' tudásra 's megfontolásra érdemesek sem volnának a' kath. egyháznak állapotára befolyást gyakorló álladalmi viszonyok, 's azoknak ujjaalakítása körül felmerült politikai kérdések: mintha nem volna mit megvédeni, mit kivívni, 's miért szót emelni ezen egyház érdekében: oly egykedvü 's hallgatag a' katolikusok' nagytömege egyházuk' panaszai- 's igényei' irányában, olly keveset pillant annak jövőjébe, melly Isten' oltalma alatt áll ugyan, de a' mellyet a' tevékeny pártosság, 's aluszékony gyávaság legalább egy időre vigasztalanná tehetnek.

Mondjuk ki igazán, mikép állunk? Honunkban ugy, mint a' szomszéd Németországban jó idő óta a' protestantismus' vezérli a' politikát, a' katolikus többség ott és nálunk, keveseket kivéve, e' szellem' hatalmától vitelik egyháza' szabadságának, 's leggyengédebb érdekeinek háttérbe szorítására, vagy épen megsértésére. A' kormányok és törvényhozói testületek a' protestantismus' szellemében döntenek el az egyházi 's iskolai nagy kérdéseket, 's a' katholicizmus' szellemétől távozásukban magukat a' szabadelvűség' terén lenni képzelik. Ha a' politikának gyümölcseit az idő még jobban megértelendette, ha az igazi szabadság a' jogtiszteletével megköli az örökös frigyét: akkor tán a' katholicizmus is derültebb napokra számolhat, Európa' népeinél.

De a' katholicizmus addig nem vonulhat vissza a' pályaterről, 's nem mondhat le a' reményről, hogy részére is megkell történni annak, mit elvei, hittana, 's változatlan szerkezete szerint önfönntartása' érdekében követel a' 19-ik század' liberalismusától. Erre nézve pedig szükséges eddig a' nyilvánosság elől elvont külgyeit megismertetni azokkal, kik hivei levén, ha csak

e' nevezetel meglagadni nem akarják, igaz és alapos igényeinek, félreismert vagy meglamadott jogainak 's szabadságának védelmére hivatvák. A' gyakoribb eszme cseréken, öszszejeveteleken 's szóbeli értekezéseken kívül, mellyekben a' kath. pagságnak magát a' világi értelmes katolikusokkal is érintkezésbe kell tenni, legbiztosabb ut és eszköz erre az irodalom' nyilvánossága, 's a' kor-kérdéseknek ez utoni megvitatása. Sokan, talán felállának egyházuk' védelmére, de sem iskoláinkban nem hallanak semmit az egyháznak jogelveiről, 's belhoni jogviszonyairól, sem hirlapokban és röpiratokban e' féle értekezéseket nem találnak, a' csupán egyházi hirlapot pedig, tudja Isten milly csudálatos részvéltenségből nem jártatják. E' nézetek voltak a' jelen munkácska' kiadására vezető indokok. A' legközelebb Posonyban tartott országgyűlés alatt a' püspökök sokszor öszsze ültek a' kath. egyházban felmerült bajok, 's elhatározandó kérdések fölötti tanácskozásra. Ezen tanácskozmányokban több oldalról, és ügyavatottan vitattak meg a' szóbahozott tárgyak.

Szerző, ki e' tanácskozásokban részt vett, akkor épen nem gondolhatta, hogy azoknak anyagát később fölfogja dolgozni, 's e' szerény, de ítélete szerint korkívánta füzet fog kikerülni belőle. Azóta az idő' intéset jobban megérlette, az otthoni megállapodások, azokat indokoló feltünőbb eszmék, 's mint annyi elhintett magvak emlékezetében megmaradván, belülök az egyház' kor-kérdéseit tehetsége szerint följejtette, „Emlékirat“-nak azért nevezvén e' munkát, mivel benne a' magyarhoni katholicizmust illető emlékes történeti adatok is foglaltatnak, és hogy azon gyanuskodókat, kik az országgyűlésre hivatott püspöki kart a' kor' igényei, 's a' kath. egyház' érdekei irányában tévéketlenséggel merészlik vándolni, meggyözze arról, miszerint mindazon kérdések és egyház-reformi korszerű kívánatok, mik felett későbbben az alrendü papság is többnyire ugyan elég ovatosan,

okszerűen és a' kath. egyház' tiszta szellemében , de itt ott gondatlanul , és az elragadtatás' könnyelműségével is nyilatkozott , a' püspökök által már Posonyban megvitatattak és tisztába hozattak.

Ha minden részről alaposságot nem is igényelhet magának e' rövid és sok egyes foglalatosság mellett készült dolgozat: eredetiség , nyíltság és az igazságnak bátor és férfias bevallása nem fog benne hiányozni. Vagdalkozás, elkeseredés soha se legyen fegyvere a' katolikus ügynek, de a' nyíltszívű őszinteség soha se hiányozzék annak védőinél. Az igazságot sem palástolni nem kell, sem kihívó kéztyű' módjára darabos nyerseségében 's a' tudomány' miveltsége nélkül odadobni.

Iráni Pesten, sz. Domonkos hitvalló' napján 1848.

A Magyarhon' püspökei érezvén a' kath. egyháznak kívülről úgy mint belülről súlyosodó állapotát, Pozsonyban együttlé-
tök' kezdete óta több ízben külön tanácskozmányokat tartottak,
mellyekben főpásztori magas tisztöknek sürgetősb teendői
iránt bizonyos egyforma szabályokat kívántak megállapítani,
misperint azok' rendén az egyház' ügyeit egyirányban 's egy-
értelmüleg vezethessék.

E' tanácskozmányok' főbb pontjai voltak A) az 1844-ki
országgyűlésen vallás' dolgában alkotott újabb törvénynek a'
katholicismusra ható eredményei. B) Az egyház' bensejében
meggyengült papi fegyelem' szilárdítása. C) Az ország' eddi-
gi kormány-rendszerét megváltoztatott, újabb törvényekből
fölmerülő, egyházi viszonyoknak korszerű elintézése.

Az 1-ső és 2-dik pont fölötti értekezésekből itt csak
azon részleteket emeljük ki, mellyek a' kath. egyház' jelen
állapotát illetőleg közérdekességgel bírnak, 's még ezek után
is bővebb megvitatás' tárgyai lehetnek.

ELSŐ CZIKK.

Az átmeneti szabadság' eredményeiről.

1. §. Az átmeneti szabadság' korlátai.

A' kath. egyház, melly magáról azt vallja, hogy „kivüle nincs üdvesség,“ hiveinek elszakadását nem helyeselteti; sőt isteni hivatásának lelki 's erkölcsi eszközeivel az ellen hatni köteles. A' catholicismus' ideájával ellenkezik minden szakadás, vagy hitbeli meghasonlás; a' kath. egyház a' hitehagyást mindenkor a' nagyobb vétkek közé számította. Mindazonáltal elismeri egyházunk azt is, hogy mivel a' hit a' szabad lélek' meggyőződése és nyilatkozata: a' religionak nem szabad erőtettnék lenni; 's így ha a' hitben ingadozót, vagy a' tévtanok' pártolóját tanításának szellemével és anyai tekintélyének hatalmával meghódítani nem képes; nem csak eltűri, hogy az ilyen az egyház' kebeléből kilépjen, hanem minden hitehagyó 's az egyháznak engedelmeskedni vonakodó katolikust kirekeszteni is tartozik a' többi igazhivók' gyülekezetéből. —

Az egyház elpártolni szándékozó hivei iránti anyai kötelességét az által teljesíti, hogy a' félreismert hitágazatok' igazságát előtte földeriti, 's tévedéseit utba igazítja; joga van követelni szózata' meghallgatását azoktól, kik anyai kebelét elpártolási szándokkal szomorítják; 's tanítói tisztéről felejtkeznek meg, ha a' jó pásztor' példája szerint a' tévedő juhoknak fölkeresését 's nyájához visszaterítését gondjainak főbb tárgyai közé nem sorolná.

A' törvényhozás 1791-ben ezen elvből indult ki, midőn a' catholicusok' átmeneteléről más, bevett vallásra rendelkezett, 's mint a' 26-ik törv. czikk' 13-ik §-a szavaiból kitetszik, czélja nem az átmeneti szabadság' elfojtása, hanem az átmeneti szabadosság' vagy könnyelműség' korlátozása volt. Az apostoli király, mint a' kath. egyház legfőbb pártfogója és védője föntartotta ott magának minden különös esetben, a' körülmények' megvizsgálása után az átmenetelt engedélyezni, az egyház pedig tartozott az átterő' irányában tanítói tisztét teljesíteni. E' rendszabály nem tetszett, 's a' protestansok' részéről keserű fölszólalásokat idézett elő. A' kath. egyház nem sokat nyert vele, mert a' világi gyámság neki benső erőt nem kölcsönözött. Akadályozta itt ott az átmeneteli rögtönözéseket, de a' protestansokban 's talán némelly catholicusokban is azon gyanut támasztotta egyházunk iránt, miszerint ez a' polgári törvény' vértje mögé huzódik, félvén a' protestantismus' szellemével a' versenyt kiállani. Az 1844-ki országgyűlés a' gyenge védfalakat helyökből kimozdította; a' catholicus, ha valamellyik evangelika vallásra kíván átmenni, saját lelkipásztora előtt két izben kijelenti eltérő szándokát, 's e' szándokát legott végre is hajthatja. És mi lőn eredménye ezen, a' legnagyobb tetszéssel üdvezlett átmeneteli szabadságnak?

2. §. Az átmeneti újabb törvény' eredményei.

Egyenesen ki kell mondanunk, miszerint nem a' lelkismeret-szabadságnak szellemi gyümölcseit termette meg, hanem a' testnek és érzékeknek a' lélek' törvénye alóli emancipatioját segítette elő. — Házaspárok, kik Isten' oltáránál ho tig való hűséget esküdtek vala egymásnak, kiknek fölbontatlan szövetségét Isten magzatokkal megáldván, kétszeresen megerősítette, kik ez állapotban az emberi kor' szebb éveit már túlélték, oda hagyták a' kath. egyházat, hogy a' házasság' sz. kötelét fölbonthassák, és egy más, testi vágyaiknak talán kedvezőbb szövetségre léphessenek. — Nőilenséget fogadott, de feleség után vágyó papok; kolostori fegyelemunt 's a' világ' szellemével saturált szerzetesek odahagyták azon egyházat, mellyhez nem egyedül a' hitvallás' közös symbolumával voltak kapcsolva, hanem magasabb tartozásokkal, a'

lelki ihletettség, felemelt rendi állapot, és szabad akaratból elvállalt fogadások' legszentebb kötelékeivel valának szorítva.

Ha az egyének' vesztését vesszük egyedül tekintetbe, nincs okunk az efféle átmeneti esetek miatt fölajdulnunk. Az egyháznak tisztulásra van szüksége. . . . Ha pedig általában a' vallásosság és erkölcsi jog' magasabb szempontjából bíráljuk az illy eltéréseket: akkor meg kell vallanunk, hogy az átmeneti szabadság' illy alkalmazásai a' kath. egyház' dogmáit sértik, fegyelmét gyengítik, a' nép' vallásos érzelme's erkölcsiségére károsan hatnak és hitszegésekre nyújtanak alkalmat. Pedig mi hiszszük, hogy a' törvényhozás mind ezt szabaddá tenni nem akarta, de nem is akarhatta.

3. §. Házasságok' fölbontása.

Mi azt tartjuk, hogy a' socialis életnek gyökere 's alapzata a' keresztény anyaszentegyház' törvénye szerint kötött, és annak kötelezettségeivel átélt házasságokban van megvetve. Ezek a' családi kisebb társulatok' szent tűzhelyei, az emberiség' szeplőtelen növeldei, láncszemei a' polgári társadalmaknak; mert boldog ország csak boldog családokból kerülhet ki. Az álladalomnak érdekében áll védeni azon egyházi institutiót, mellynek ernyőzete alatt a' családi élet szilárdul, mert az egyszer érvényesen kötött házasságot többé föl nem bontja. A' családi élet, melly az elválás' eszméjét nem száműzte, a' házassági viszályok' szikráját hordja kebelében. A' sűrű elválások, midőn az egyéniségek' bajait orvosolni látszanak, a' társadalom' szent kötelékeit gyengítik, a' nevelést kétségessé teszik, és a' keresztényi erény' fényét, mellyet annak leginkább az önmegtágadás kölesönöz, elhomályosítják. Legyenek bár meg a' házassági szövetség' fölbontásának törvényes alapjai, jöjjön a' fölmentő ítélet az illető bíróságtól, nem tagadhatjuk még is, hogy legtöbb esetekben, a' sokáig együtt élt családok' fölbomlásán megütközik a' nép' vallásos érzelme, 's az erkölcsiségnek magasztos fogalma bennök és bennünk is megtörpül.

A' catholicismus' szigora egyesekre nézve sokszor terhes ígának tetszik, de a' házasság-szentségét, 's a' családi

élet' tisztességét megőrzi a' profanatio' szennyétől; 's midőn nem az egyesek' külön viszonyainak kedvez, hanem az institutio' sértetlensége mellett örködik, isteni megbizásához képest a' társadalmi élet' boldogításának lett eszközlője. Ezen intézkedés a' nőnemnek érdekeit leginkább védi, midőn Bossuet szerint megakadályozza, hogy a' vágyaitól elragadtatott férfi a' gyengébb nő- és anya' eltaszításával a' gyermekek' ápolására édes anya helyett mostohát állítson.

A' protestantismus' házassági törvényei tágitottak a' kereszténység' szigorú következetességgel rendszeresített institutioin. E' tágitás az egyéni kénynek kedvez, de a' házassági kötés' erkölcsi erejét gyengíti, a' házasság' legmagasztosb' czélját a' gyermeknevelést gyakorta zavarba ejti 's a' szülők és szülöttek közti leggyengédebb viszonyokat megszaggatja. — Poroszország és abban Berlin' példája (közelebbieket nem kívánunk fölhozni) mutatja, hogy az egymásra halmozott válóperek, sűrű elválasztások, és a' nők vagy férfjek' cserélgetései, a' társadalmat erkölcsi erejében ellankasztják 's a' fölbomlás' örvénye felé vezetik. Értelmi fölvilágosodás, szellemi miveltség soha sem képesek az emberi szenvedélyeket annyira zabolázni 's az anyagi érdekek' varázslatit úgy elnémitani, mint az isteni religionak szelleme, melly a' földi és anyagi emberben égi vágyakat gejeszt 's egész hatalnával törekedik megragadni a' lelket, hogy a' test és mulandóság' szövvényeiből kiszabadítsa.

4. §. Átmenet elválsai czélból.

A' protestantismus a' házasságára unt catholicust lehetőségével kecségteti annak, mire saját egyháza neki segédkezet nyújtani nem akar, nem akarhat; mivel institutioinak szentségét az egyedek' képzelt szerencsájének, vagy boldogságának alá nem rendelheti; és ez a' protestantismusnak a' szabadsághoz jutott catholicusok' irányában egyik legszedítőbb oldala, de a' catholicismus' irányában e' vonzerő épen az ő gyengesége.

Az álladalom, ha saját érdekeit jól megértette, az elválsai czélból megkisértett, 's még ezután is valószínűleg föl-

használandó vallás-változtatásokat egyébnek nem tekintheti, mint a' vallási szabadság' épen nem örvendetes kinövéseinek, mellyek a' társaság' erkölesi kapcsait, kivált ha épen megszapornodnak, nagyon is törekenyvé teszik.

De a' catholica egyház a' polgári törvényhozástól nem igényel és nem vár e' részben orvoslást; a' gyógyszer e' szánandó hitehagyások el en magában keresi föl; mert az Üdvezítő ellátta jegyesét annyi erővel, hogy magát nem csak egyesek, hanem egész részek' elszakadásának daczára is fön-tarthassa; sőt a' világi hatalom' ostromai alatt se roskadjon össze. — Ő a' lelkek' üdvezítésére van küldve, 's ezekből egyet sem kívánna elveszteni; de hivatása az egész embe-riségre kiterjedvén, egyedek' megmenthetéscért elveit sola föl nem áldozhatja. — Ha valaki kebelét oda hagyja, sajná-lattal kísérik szemei a' tévuton járó, mint anya azon gyer-mekének lépteit, ki szavára nem hallgatván, megbotlik, vagy az örvény' szélén játékát gondatlanul üzi.

Igy gondolkodtak 's ez értelemben nyilatkoztak püspö-keink a' protestans vallásra tért catholicusok' hithagyása fe-lől, kik e' lépésökkel a' kath. egyház' oltára előtt kötött há-zasságok' szent kötelét fölbontani törekednek, miszerint a' férj nejétől, a' nő férjétől elválhassanak, 's uj házasságra lépén, az előbbiből született gyermekeiket, a' családi életet összeolvasztó szeretet' áldásaitól megfosszák.

A' főpásztorok gondosak voltak e' baj elleni orvossze-rek' kikeresésében. Nem kételkedtek az iránt, hogy az illy vakmerő vagy könnyelmű eltérések' okai a' hit és vallásosság' hiányában keresendők. A' vallásához hűn ragaszkodó katho-licus nem fogja egy férfi vagy nő kedvéért oda hagyni azon egyházat, mellyről az apostol bevallja, hogy az igazság' osz-lopa és erőssége; sz. Cziprian pedig már a' harmadik szá-zadban irta: hogy az Isten nem atyja annak, ki az egyházat anyjának el nem ismeri. Szerintök tehát mi sem látszék szükségesebbnek, mint a' kath. népet a' hitben megerősíteni az egyház iránti ragaszkodását szilárdítani 's a' papi szent hivatás' minden eszközeivel a' vallásosság' érzetét az ifju sar-jadék' szívébe csepegtetni.

5. §. Ellenszerek, szabályok.

Hogy isteni küldetésének e' nagy föladatát a' papság sikereshben teljesithesse, a' főpásztorok következő ellenszereket tartják alkalmazandóknak.

1.) Maguk is sürűbben hirdetendik a' népnek az Isten' igéjét, 's azt a' szöszékből, 's pásztori levelekben az egyház iránti engedelmességre 's állhatatos ragaszkodásra buzdítandják. A' kormányuk alatti lelkipásztorokat pedig oda utasítják, hogy ne csak mindig erkölcsi tanításokat tartsanak a' néphez, a' hitágazatok' fejtegetését egészen mellőzvé (mi a' vallási kö-zömbösséget csak elősegítette), hanem prédikálásaik' tárgyául a' hitágazatokat is fölvegyék; jelesen pedig az egyedűl üdvezítő egyházi szóló tant alapos 's meggyőző beszédekben, minél gyakrabban fejtegetessék, 's azt mint a' katholicismus tartja, értelmezzék, tisztán és világosan, különösen arra figyelmeztvé, hogy ezen hitágazat' fejtegetései által a' katholicus nép a' hitben ugy erősítették meg, miszerint a' más vallásuak iránti keresztényszeretet benne meg ne gyengűljön, 's azért az idevágó szükséges megkülönböztetéseket világosan előterjeszteni el ne mulasztják.

E' végből a' főpásztorok ezentul minden évben néhány hitágazati kérdést tüzendnek ki a' megyebeli papok' számára, mellyekről ők bizonyos alkalmakkor elmondandó egyházi beszédeket fognak kidolgozni, 's azokat kívánat szerint főpásztori megtekintés alá is terjesztendik.

2.) A' kiseddek és korosabbak' vallásbani czélszerű oktatásától függvé leginkább a' hit' meggyökeresítése, a' püspökök különös gondot fordítandnak arra is, miszerint a' növendékpapok a' katechetikai tanmódban alkalmas tanítók által kiképeztessenek, 's már a' papnövendékben gyakoroltassanak. — Átaljában elismerék, hogy a' papi növendék és theologiai iskolák' czélszerű javítására különös gondot kell ezentul fordítaniok; mert csak erélyes, buzgó, tudományosan kiképzett 's magukat egészen sz. hivatásuknak föláladozó papok emelhetik a' kath. egyházi szellemet azon fokra, hon-

nan az a' fölvilágosodásnak czimzett hitetlenséget lefegyverzeni, 's a' miveltség' színébe öltözött erkölcsi romlottságot az igazulás' útjára vezetni képes leend.

E' tárgy azonban bővebb megfontolást igényelvén, megvitatása máskorra halasztatott.

3.) Az iskolai nevelésről szomoruan kelle a' püspököknek bevallani azon általános tapasztalást, miszerint a' kath. fiatalság ámbár az iskolákban a' vallásra elég szorgalommal tanittatik, a' szentségekkel élésre 's az isteni tisztelet' gyakorlata rászorittatik, mind a' mellett is a' kath. religio iránt igen csekély vagy épen semmi tisztelettel nem viseltetik, sőt attól épen idegenkedni vagy elfordulni is látszik. — Okául e' szomorító jelenetnek a' püspökök egy részről a' családi élet' rossz példáit, a' vallástalanság' uralkodó szellemét, de azon körülményt is tekintik, miszerint a' vallástani-tás iskoláinkban csak elméletileg, vagy épen gépileg üzetik, míg az alatt a' hit és erkölcsi érzet a' szivben, hol a' vallásnak honolni kellene, gyökeret nem ver. Az első elemi osztálytól a' philosophiáig ugyan azon egy alakban 's rendben tanittatik a' vallástudomány, az első kis katechismus' fokozatos bővítésével. Innen van, hogy az illy oktatás az ifju előtt elveszti azon érdekességet, melly az oktatottban hajlamot, szerelmet és szenvedélyt képes fölbresztetni, 's az ifjunak nemes érzelmeit a' vallás iránti buzgóságra föltüzelni.

E'hez járult még az is, hogy mig magány társaságokban, nyilvános helyeken, gyűlési teremekben, az újabb literatura' műveiben, 's a' napi események' közlőnyeiben a' kath. egyház iránti gyűlölet holmi eltorzított, történeti anekdotákkal, gunyos phrasisokkal, sőt rágalmakkal is a' mélyebb tudományosságot nélkülöző fiatalságban fölizgattatott: sem a' iskola, sem a' literatura nem igyekezett napfényre hozni a' hitetlenség' gonosz szándékát 's megvédeni az ifjuság' fogékony szivét a' káros, 's a' vallás- és erkölcs iránti tiszteletet elfojtó benyomások ellen.

Azért a' tanácskozó püspökök érezve hivatásuk' nyomatékát a' nevelés és közoktatás' ügye körül; érezve azt, hogy midőn a' kormány a' kath. iskolák' igazgatását kezeli, a' kath.

egyház' érdekeit tartozik képviselni és minden elnyomások ellen megóvni, 's hogy az egyház' nevében csak annyit és olyant tehet és rendelhet, mit ez vagy helyben hágy vagy javasol; az iskolákra nézve sürgetendőnek találták.

a.) Hogy az elemi iskolákban a' hitoktatásra, mellynek ezentul a' katechismus' betanulásán kívül, vallásosságot beoltó alakban és tanmódszerint kell vezetetni, a' kirendelt heti két óránál több idő fordittassék.

b.) Hogy az egyház' története érdekes és az egyház iránti ragaszkodást fölélesztő előadásban a' középtanodákban a' tantárgyak közé fölvétessék.

c.) A' böleseleti osztályban a' vallás-tudomány' előadása mellett egy, e' czélra készitendő kézikönyv szerint a' katholicismus' apologiája a' szájban forgó vagy a' történeti 's természettudományi munkákban elszórt megtámadások, elferdítések 's gúnyok ellen, nyilvános leczkókben a' hitoktatók és szónokok által tanittassék.

Végre, tudván azt is, hogy a' jó könyvek' terjesztése a' mostani világban annál szükségesebb, mivel alig van a' tudománynak olly neme, mellyel a' vallástalanság a' kath. hit' igazságainak, a' bibliának, vagy az egyházi történetek' ostromlása 's elferdítésére vissza nem élne, 's mivel az árként szaporodó rossz könyvek a' nép' kunyhóiba is becsempésztetnek, miszerint ősi hitéhez egyszerüen ragaszkodó jellemét megzavarván, szenvedélyeit a' vallás' fegyelme alól kiszabadítsák; de a' miveltebb osztályok' fölvilágosítására szolgáló, jó szellemü 's alapos munkák' kiállítása is igen kívánatos lévén, hogy általuk a' kath. religio- 's egyház' érdekeinek melegebb pártolására ébresztessenek: minden e' nemben mutatkozó törekvést vagy vállalatot nem csak örvendező lelkesedéssel üdvözlendének, hanem meleg részvétellel pártolni is készek. Különösen az e' végre keletkezett, jó- 's olcsó könyv-kiadó társulat' gyámolítását, hatáskörükben a' teendőik' legsürgetősbjei közé sorolván.

6. §. A' hitehagyott papok- és szerzelesekről.

A' kath. egyházban a' papság egy, a' hívők' egyeteméből kiemelt felsőbb állapot, az egyház' szentélyébe avatott különös rendiség, mely a' lelki leszármazás' során, Krisztus- és apostolaitól kezdve, egy szakadatlan láncolatban vonult le korunkig, 's így fog a' beteljesedés' napjáig a' kath. egyházban fönni maradni. Pap és a' kath. egyház közt egy különös, sajtáságos, mert a' kegyeszer' titkával megszentelt viszonyosság és szövetség létezik. A' pap nem csak a' hitvallás' symboluma által fogad hűséget és engedelmisséget az egyháznak, hanem a' fölszentelés által annak hatalmával, jogaival 's tisztségével is fölrüháztatván, a' titkok' bizományosa 's a' kegyeszerek' kiszolgáltatója lesz. Ő az egyház' irányában föl nem mondható kötelelességeket vállal magára; mert ő nemcsak egyszerűen catholicus, mint a' többi laikusoknak nevezett kath. hívek; ő a' religiónak fölönt hirtöke, a' lelki kegyelmek' sáfára, a' kulcsok' birtokosa, a' szentségek' osztogatója, Krisztus és a' hívek közt közbenjáró. A' pap' igazhitűsége hajótörést szenvedhet, mert ő is csak ember; hűtlenül odahagyhatja az egyház' oltárát mint Judás az utolsó vacsorát, hogy mesterét elleneinek kezébe szolgáltatassa: de ezen hitehagyása által közte és az egyház között létező viszonyok' köteleke egyoldalulag ketté nem szakítatik. Azért az egyház vetkeztesse őt előbb ki a' kegyeszerű rendiség' öltönyéből; ő pedig maradjon felelős az egyháznak azon hitbizományért, mellyet keble rejt; azon vagyonért, melly kezelésére vala bizva.

Az egyház nem akarja hitehagyott papját, ha megátalkodottan ellenezszegül anyai intésének, az elpártolástól viszsza tartóztatni, az ilyen farisecusi színlettségével fertőztetné meg az oltárt, 's szenthivatalabeli kötelelégeit, a' híveknek nem építésére hanem botránkoztatására csak gépileg teljesitené. A' pap hit nélkül kifejérett sirbelt, egy kimondhatlan szörnyeteg, megtestesült ellenmondás, a' vallásnak legnagyobb botránköve. Nincs kívánatosabb magára az egyházra nézve is, minthogy a' hitet megtagadó pap vesse le az álarcot és szegődjék azon vallásfelekezethez, mellynek ajtaja fö-

lött ezen fölírás szemlélhető: porta patens esto, nulli claudaris honesto. Sajnos csapás ugyan a' kath. pap' hitehagyása, de kisebb rossz mégis, mint a' papnak hitnélkülisége. És azért jöllehet az 1844-iki törvényhozásnak nem vala szándokában az átmeneti szabadságot a' papokra is kiterjeszteni; jöllehet a' törvényeziknek mind szavai, mind történeti értelme, mind végre az 1791-iki 26-ik tezikkel összefüggése arra mutatnak, hogy általa csak a' világi katholicusok' átmenetele czéloztatott könnyebbé tétetni: a' kérdéses pont fölött tanácskozó püspökök még sem tarthaták (ha hogy kivihetőnek látszott volna is) az egyházra nézve kívánatosnak, hogy a' kath. papoknak az átmehtés valamellyik bevett vallásra nyíltan és határozottan megtiltassék. Hiszen az egyház fönn tartja magának ama kétségbevonhatlan jogát, miszerint hitét megtagadó, 's tévelygését el hagyni vonakodó papját az egyházi közönségből kizárhassa, 's egyéb az egyház' kanonjai szabták büntetések alá vethesse.

A' mit ők a' hitehagyó papokra nézve az egyházi és polgári hatalom' részéről az egyházi hitélet és más érdekek' bántalmainak megszüntetéséül teendőnek határoztak, az a' mindjárt fölfejtendő eszmék' folyamán önként fog következni.

7. §. Ezeknek sajátságos viszonyai az egyház' irányában.

Mondók már, hogy a' kath. papnak egyháza iránti legszorosabb, sajátlagos, a' hit' forrásából kiáradó 's a' kegyeszer' erejével megszentesített, külön állapoti viszonyai a' hitvallás' megtagadásával egyszerűen meg nem szakíthatók. Ezt már most részletesebben is ki kell jelentenünk.

A' szent rendiség, mellyet a' kath. pap felszenteltetésekor magára ölt, tulajdona az egyháznak, mellyet az reá fogadások' feltétele alatt ruház. A' papi rend' jelleme, fönn marad rajta még akkor is, ha ő a' hittől elszakadván, egyházától elpártol; a' rendiség' hatalmát ragadmány gyanánt vivén magával, ha vakmerő és gonosz, vele a' religio szentségeinek kigunyolására 's a' nép' botránykoztatására vissza élhet. 'S

épen mivel a' papok e' rendiségi jelleme kiirthatatlan, őt ezen meghéyegezett állapotban az egyházi törvény, mely e' pontban egyszersmind polgári is, holtiglani nőtlenségre kötelezi, 's e' kötelmet ő a' szabad választás 's önkéntes odaengedés' útján el is vállalta: a' pap' házassága, ha bár azt elpartolása után kötötte volna is, érvénytelen.

Ezentul még a' kath. pap hiveivel, kiknek lelkiüdvére bízott, a' legszorosabb lelki viszonyban áll; ezek a' gyónásban szivök' legbensőbb titkait rejtik kebelébe, azért hitehagyása a' hünvallás-szentségének sértetlenségét rendíti meg, mert a' természeti törvény szerint is legszentebb titoktartás' kötelmeit ragadja el magával 's a' hit szentesítette garantiákat tépi szét, mellyek mellett ő a' tartózatlan bizodalom' engedelmességével vetették magukat lelki vezérlete alá. Menynyire rendítették meg az egyházban és szerzetes testületekben a' fegyrtartás, ha pap a' fenytéki szigort vagy a' biróitétetet hithagyási merénylete által kijátszhatja, minthogy akárki előtt igen világos, nem szükség bővebben fejtegetni.

De továbbá az egyház nem csak üdvszereit, nemcsak kormányhatalmának hatóságát bizza a' pap' hitére, hanem sok esetben a' templom és községek' megtakarított vagyonát, a' kegyes alapítványok' tőkét és kamatait, a' sz. hivatal' okleveleit, a' statust is fölöttébb érdeklő anyakönyveket, a' parochia' könyvtárát 'stb. Ő ezekért felelős, ő hitbizományos, ki számolni tartozik. Ennyi sz. érdekek, ennyi kötelezettségek' kapcsaival van a' kath. pap az egyháznak, mely őt a' papi méltóságra és tisztre fölavatta, lekötve!

8. §. Egyházi bánásmód a' hitehagyó papok és szerzetesek' irányában.

A' püspökök' kezében vannak letéve a' sz. hatalom' kulcsai ők állittattak a' Szentlélektől az egyház' kormányára. A' püspöki méltóság töve 's gyökere a' lelki hatalomnak. A' pap'ság' egyéb fokozatai e' törzsöknek csak ágai, honnan az életet veszik. A' püspököket, mint a' tévelyek és vétkek' biráit az egyház' törvényei, a' hitehagyott papok' irányában követendő eljárásban czélszerű intézkedésekkel támogatják,

mellyek szerint a' szerencsétlen hitszakadárt, kinek megtérítése sikernélkül kísértetett meg, az egyház' ép testétől elválasztani, az üdvszerek' közösségéből kirekeszteni 's a' rá ruházott lelki hatalomtól megfosztani, 's így egy felől a' tévedőt a' lelki büntetés' gyógyító félelmével megátalkodottságából fölrázni, másfelől a' megbotránkozó hiveket és elszomrodott papságot a' rossz példa' szédítésétől megóvni, fölbátori-tani tartoznak.

E' nézeteket, 's az ezekből önként folyó bánásmódot a' tanácskozó püspökök ezentul minden papi hitehagyás' esetére követendő szabályul elfogadták, azt is hozzá adván, hogy kiki a' megyéjében előfordulandó esetekről, eljárása módjáról és a' hitehagyott' körülményeiről többi püspöktársait is tudósítsa.

A' szerzetesek legtöbbszörre fölszentelt papok lévén, irányukban, ha a' hittagadás és fogadásszegés' kárhozatos vétkébe esnek, az egyházi hatalomnak a' főntebbiek szerint kell intézkedni. Ők saját rendi előjáróikon kívül, a' megyés püspökök' hatalma alatt állván, minden nagyobb egyházi vétségek' esetében, ezek' ítélete alá esnek. — De a' szerzetesekre nézve a' főntebbiek mellett még az is megemlíten-dő, hogy ők a' papi rend' jellemén kívül az ünnepélyes fogadás' sz. esküjével kötelezték magukat az egyház' szolgálatára és azon rend' szabályainak követésére, mellyet odahagyni szándékoznak, vagy már oda is hagytak. Ok tehát a' sz. fogadást, mellyet érett férfi korban szabadon és nyilvánosan egy, az egyházban törvényesen fönnálló, 's így a' catholicismushoz tartozó, a' status által elismert és befogadott egyházi institutionak tettek, hithagyásukkal botrányosan megtörik, nyilvános hitszegést (perjurium) követnek el, mi által a' köz erkölcsiség és hitelesség tetemesen megsértetik.

9. §. Polgári tekintetek ugyan ez ügyben.

Senki sem fogja állítani, hogy midőn az 1844-ki országgyűlés az átmenetel' határain tágitni kívánt, hittörésre akart volna ajtót nyitni; azt sem teszi föl senki az akkori törvényhozó testről, miszerint a' kath. egyház' institutióinak

sértését vette volna célba. És még is, az elmondottakból eléggé kiviláglik, hogy a' vallás' dolgában akkoron hozott 3-dik törvényczikk' eredményei a' kath. egyház hitelveire, alkotmányára, fegyelmi rendszerére, sőt külső javaira is igen érezhető bántalmakkal nehezednek vissza. Így jár a' törvényhozás, ha minden áron csak elveket kíván keresztül vinni, 's ezeknek a' positiv jogokat, sőt a' független egyházi hatalom' institutióit is alárendelhetőnek tartja.

A' papi hithagyások' hirét a' catholicusok jobb része a' borzadás és hüledezés' érzelmével fogadta, bennök mindenk' az egyház malasztrendszerének szentelenítését pillantotta meg; általuk kivált a' bűnvallás - szentségén a' legélénkebben fájdalmas seb ejtetik, melly a' nép' hitét ezen legmagasztosabb, az erkölcsiséget leghatályosabban védő kegyser iránt meghidegíteni képes. Még azok is, kik a' catholicismus mellett nem igen szoktak fölhevülni, sokalták az átmeneti szabadságnak ezen korlátlanságát 's több vármegyék követeiknek utasításul adták, hogy annak a' lefolyt országgyűlésen fékezését sürgessék.

A' status mellynek a' közerkölcsiségen kívül nincs más szilárd alapja, nem örvendhet az olyan vallásszabadságnak, mellynek vértje megett a' szerzetes rendü férfi vagy nő megtörheti Istennek és az egyháznak esküdt ünnepélyes fogadását, a' pap az egyház' szentségeit profanálhatja, a' nép' hitéletében zavart okozhat, az érdemlett büntetés alól kibujhat, 's a' kezére bizott vagyont elpazarolhatja, 's általában a' rá öltött hatalommal durván visszaélhet. — Mi azt tartjuk, hogy a' statushatalomnak van ugyan joga a' különböző vallásfelekezetüek között fölmerülő viszonyokat a' kölcsönös szabadság és függetlenség' érdekében elintézni; de azt is hisszük, miszerint a' status nagyobb kötelezettséggel tartozik védni az összes egyháznak intézeteit, mint az egyes tagok' szabadságát. Ne tágitson ezen a' szerint, hogy annak egytetemes igazai 's legdrágább érdekei bántalmaknak tétesenek ki. A' polgári hatalom az egyház' irányában nem engedhet nagyobb szabadságot az egyház' tagjának, mint maga az egyház.

10. § Ezekből folyó követélesei az egyháznak.

Ezen fejtegetések és észrevételek szerint a' tanácskozó püspökök abban egyeztek meg, miként a' kath. egyház' e' panaszainak és sajtó sérveinek megszüntetését az országgyűlésen, ha majd a' vallás' dolga hozatik szönyögre, sürgesség: mit is az országgyűlés, hacsak a' magyarhoni összes katolikusok' tiszta, 's világos ügyének irányában érzéketlen vagy igazságtalan lenni nem akar, vissza nem utasíthat.

Kivánatuk egyedül az egyház' megsértett, és az átmeneti törvényezikk' eredményeiben még ezentul is megsérthető érdekeinek (mellyek egyszersmind a' statuséi is) védelmét tárgyazza, 's ezt következőkben fejezték ki.

1.) A' más vallásra áttérő kath. papnak vagy szerzetesnek házasságra léphetése tiltó 's érvénytelenítő törvény által akadályoztassék meg, 's a' már eddig is kötött e' féle házasságok' érvénytelensége nyíltan és határozottan mondassék ki. Minthogy a' papi rend és ünnepélyes fogadás e' honban a' nyilvános álladalmi jog' értelmezése szerint is érvényességi akadályok, a' papnak vagy szerzetesnek hitehagyása pedig sem a' szerzetesi fogadás' belérvényét el nem törleszti, sem az elpártolót az egyház elleni pártütése, az érvényesen fölvetett szentség, és letett fogadás' kötelmeitől föl nem szabadítja, (különben minden erkölcsi jog, minden eskü, minden kötelesség az emberi szeszély' változásai közt, és a' szenvedélyek' örökös hullámzásaiban semmisülne meg) természetesen következik, hogy ha a' törvényhozás a' már megkísérlett papi és szerzetesi házasságok' elébe positiv tiltó rendszabály' útján akadályt nem vet, semleges elnézése által a' törvénytelen házasságok' lábra kapását fogja elősegíteni, 's a' kath. egyházat e' tekintetben védelem nélkül hagyván, elvben a' törvényesség' bel erejét tagadja meg; minek az álladalomra csak káros következései lehetnek. Franczhonban, hol a' házasságok csupán polgári kötéseknek tekintetnek, a' polgári hatalom semmit sem

kétkedett a' hitehagyott papok' házasságát érvénytelennek nyilvánítani.

2.) Olly átmenni szándékozó papi egyénről, ki a' sz. szék által valamelly hivatali vétségeért, vagy más, az egyházi fenyték alá eső, bünös tetteért pörbe idéztetett, tétessék olly törvény és intézkedés, miszerint a' más vallásrai átmenetel, mellyet alkalmasint csak az érdemlett büntetés' kikerülése végett, egyházi törvény és bíróságának megvetésével, 's gyakran a' rábizott javak' károsítására, a' vád súlya alóli menekülhetés' kedveért kísért meg, a' pör' lefolyása 's a' szabandó büntetés' végrehajtása előtt meg ne engedjessék.

3.) Ha az átmenni szándékozó pap plebános 's más egyházi javadalmas, avagy pénzkezeléssel járó hivatalnok. törvény által szorittassék átmenetele előtt az illető előjárónak a' fölügyelésére vagy kezelésére bizottakról számot adni, 's csak ha innen a' felelet' terhétől fölmentő levelet megkapta. hajthassa végre elpártolási szándokat.

4.) Ha az elpártolt kath. pap a' rendiség' hatalmával visszaél; ha elébbi sz. hivatalának bizodalmi közleményeit a' kath. religio- 's egyház' sértésére fölhasználja: 's ha jelesen a' gyóntató-székben hallottakat kibeszélné, vagy nyilatkozataiban azt állitaná, hogy ez vagy amaz gyónás által jött tudomására, az egyházi hatóság vagy a' megsértett fél által pörbe idéztetvén, a' vétkes tény' nagyságához képest vegye el, törvény által meghatározandó, méltó büntetését. —

Ezek voltak, mellyek által, ha óhajtásukhoz képest törvény-erejükké emeltetendnek, tanácskozó püspökeink a' religio- 's egyház' megsértett 's még fenyegetett érdekeinek kellő biztosítását remélik megnyerhetni. Kevesebbet az egyház' védelmére a' status-batalomtól nem követelhettek: többet a' körülmények' ildomos számbavétele mellett kívanni nem akartak.

Fogja-e a' status-politica méltánylani ez ügyet? Mi egyelőre meg nem jósolhatjuk; mi neki csak azt sugjuk meg, hogy a' népek' érdekei most már a' kormányokéi a' státuséi

is. Volt idő, 's nem régen, midőn elvül állították föl, hogy a' statusnak nincs vallása, 's pedig csak azért, hogy a' hit-hidegnek látszani akaró status-hatalom, vagy minden egyházi hatalmat lenyűgözhessen, vagy közönbösségének ürügye alatt a' kormány' emberei által annak kedvezhessen inkább, melly sympathiaját bírja. A' népeknek vallásuk van, 's azt a' statuspoliticának ezentúl respectálni kell. Avagy a' surlódások' kiegyenlítését is magára a' népre fogja-e bizni? Mi ezt nem tartjuk tanácsosnak, valamint azt sem, hogy egyéni hajlamok 's egyházpárt sugalta elvek szerint intézkedjék az álladalom vallás-és egyházi ügyek körül. Az idő megtermi gyümölcseit, az eszmezavarok' forrongásaiból, majd midőn az Ur megelégteli a' sokat, e' szózatot fogja a' föld' hatalmasaihoz intézni: „Et nunc reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram. — Apprehendite disciplinam, estote sapientes, et nolite abjicere eam.“

MÁSODIK CZIKK.

Az egyházi fegyelem' szilárdításáról a' világi papság és szerzetes rendeknél.

11. §. Ennek szükségessége.

Az előbbi tanácskozásoknak szükségkép' e' tárgyra kel-
le vezetni a' püspökök' gondoskodását. Avagy minek is tu-
lajdoníthaták volna a' papi és szerzetesi hitehagyások' bot-
rányait egyébnek mint a' papi 's szerzetesi életheben oly
szükséges fegyrendszer' tágulásának, mint az egyházia's szel-
lem' elvilágiasodásának, mint az ezt ébresztő és föntartó
eszközök' elhanyagolásának? Ók, kiknek a' pástorkodás'
örtornaiból kell föl vigyázniok az Urnak szöllejére, a' papi
fegyelem' szilárdításának, egy jobb szellem' fölébredésének,
a' meghidegült hit-élet, a' megritkult magába-szállás, imád-
ság, elmélkedés 's egyházi tudományossághoz hajlam' élesz-
tésének szüksége- 's ennek élethe léptetendő eszközeiről
többször és magas hivatásukhoz illő tárgyavatottsággal és
elszánt lelkesedéssel tanácskoztak. — Mi a' hallottakból csak
egy két érdekesebb pontot emelünk ki, a' többi inkább a'
papnak magán és bel életére vonatkozáván.

12. §. Zsinatok.

Legelső helyre állítjuk a' zsinatokat, mellyeknek hasz-
nosságát és korunkban már szükségességét is püspökeink
egyértelműleg elismerték.

Ismételnünk kellene mindazt, mik legujabban a' ,Religio-Nevelés'-ben, ez élet- kérdés fölött oly szép tárgyismerettel, annyi lelkesítő adatok' fölhordásával nyilvánosságra jöttek, ha a' zsinattartások' hasznosságát az egyházi élet' fölélesztésére, a' köz szellem' terjesztésére 's a' papi fegyzszer és vallási érdekllettség' szilárdítására bővebben megvitatni akarnók. A' ki az egyházi történetben jártas 's kivált az Anyaszentegyháznak oly érdekes és életdús 4-ik 5-ik 's 6-ik századjaiban buvárkodott, tudhatja, miszerint azokban az egyházi élet' izgatottsága mellett, a' sürűbben tartott zsinatoknak kell tulajdonitanunk azon, minden érdeket fölkaroló hiterőt, melly a' kereszténységet előbb az üldözések' korszakában legyőzhetlenné, később világ-hódítóvá tette; a' zsinatoknak kell leginkább köszönnünk az egyháznak szellemdús nagy férfiait, a' nagy egyház-atyákat, püspököket, az egyházban uralkodó erkölcsi szigort, a' clerusban a' szoros fegytartást, a' kolostori elvonultságnak világ bámulta, erénykedő szellemét, a' nép vallásosságát, a' nagyok' buzgóságát, a' fejedelmek' engedelmességét, 's hogy röviden mindent kimondjak, a' tiszteletet parancsoló, fegyver nélkül hódító, eretnekségeket irtó 's vétkeket megretentő Anyaszentegyházat. — A' mint ritkultak a' zsinatok, tárgult a' fegyzszer, a' clerus világiasodni, az egyházi szellem lankadni, az erkölcsi szigor papok-és világiakban puhulni, 's maga az egyházi tudományosság is törpülni kezdett.

Tagadhatlan, hogy a' zsinatok az egyházi életnek leg-hathatósabb fejlesztői voltak és lesznek. Ha némellykor az egyház' nyugalmát föl is zavarták, vagy az elmék' izgatottságát ápták: e' hajoknál véghetetlenül több jót árasztottak az egyházra, melly elvégre is, ha valamelly nagyobb baj 's nehezebb kérdés ütötte föl magát, ha egységét szakadás fenyegette, ha a' fölbontott vagy meggyengített fegyzelmet szabályozni, a' megtagadott engedelmességet visszaállítani kellett, csak a' zsinati határozatok' tekintélyeivel győzte le a' pártoskodó vagy tévelygő szellemet, 's vivta ki az igazság 's tiszta erkölcsiség' diadalát. A' zsinathban egyesült jó egyházi szellem megszegyenyíti a' különködőt, legyőzi az előljárogásával daczolt, megbélyegezi az aljast, meczáfolja a' világi, vétkes szellemmel kaczerködőt, 's a' testiség sugalta követeléseket lefegyverzi. — A' zsinati határozatok' ereje nem

csak kötelező hanem meggyőző is; mert mint sz. Gergely pápa szépen mondja: „dum universalis sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere quos religant, aut ligare, quos solvunt.“

Hazánkban is csak a' sürőbb zsinatok által üdült föl a' megrongált 's ugy szólván elpusztított kath. egyház a' mohácsi gyászos veszélyt követő korszakban; az elesett püspökök, szétvert clerus, elfoglalt egyházak, elrablott javadalmak, protestantismusra elcsábított hivek, megszűnt iskolák, elenyészett kegyes alapítványok, fölbomlott egyházi fegyelem 's minden más szomorú pusztítások' veszteségeit, az egyház' buzgó főpásztorai a' sürűn tartott zsinatok' erejével iparkodtak helyreállítani. Ezekben szilárdult meg a' kath. hit, állott vissza a' papi fenyték, élénkítettett a' buzgóság, fejlett a' tudományosság, erősbült az egyházi szellem; ezeken hozatott be a' jó rend, törültettek el a' visszaélések, lón gondoskodva a' papi nevelésről, adattak elő a' papi hivatal' kötelességei.

Nincs az Anyaszentegyház' történetében század, melyben ha nem közönséges, legalább több tartományi zsinatokra nem akadnánk. A' zsinati élet az első Pünköst naptól kezdve, szakadatlanul nyulik le a' mi korunkig, 's majd bennök látjuk központosulni az egyházi tényerőt, majd ismét a' béke-'s nyugalom' idején a' pápai és megyékre elkülönített püspöki hatalmat is elegendőnek látjuk az egyetemes egyház-és egyes egyházmegyék' kormányzására. A' zsinatok a' kor' szükségeiből emelkedtek ki, az egyházi események' fejleményei hozták létre azokat; nem mindenkor szükségesek, 's nem mindenkor nélkülözhetők. Koraikban az egyházi életet fejlettebbnek, a' hitet erősbnek, az erényességet dúsabbnak; megszűnésök után pedig az egyházat nyugottabbnak tapasztaljuk. De az egyházi történet' olvasója előtt a' zsinatok' kora mindég érdekesebb, mint például a' magyar egyház' történetében Oláh Miklós és Pázmán Péter' korai.

Hogy e' honban a' zsinattartások' ideje ismét elérkezett, azt a' tanácskozó püspökök elismerték, 's hitték, miszerint a' clerusban megtágult fegyrendszer' szilárdítása általuk lesz legsikeresebben eszközölhető. Ezt a' trienti sz.

zsinat is érezvén, XXIV-ik ülésének II-ik fejezetében és több helyt a' tartományi 's megyei zsinatok' tartását ajánlotta, szabályul kitűzte, elrendelte. Miért is főpásztoraink egy hangulag kijelenték: hogy ők megyéikben mielébb 's ezentul gyakrabban a' papságot zsinatra öszsze hivandják, mellynek irányát és működését Isten' kegyelmétől segittetve és az egyház szabta zsinati rendet pontosan követve, a' lelkek' üdvére 's különösen a' papságban mutatkozó fogyatkozások' helyreállítására egész buzgósággal vezérlendik. A' papi fegyelem' szilárdítására egy másik leghatályosabb eszköznek püspökeink a' lelki gyakorlatokat ismerék el, 's azoknak behozatalát legközelebbi sürgősb teendőik közzé sorozták. —

13. § A' lelki sz. gyakorlatokról.

A' pap világban és világiak között él, a' háztartás' gondjai, hivatalos érintkezései sokszor elvonják őt a' lelki foglalkozásoktól, 's mint sz. Jeromos mondja: e' világi foglalatosságok' porai a' tisztább sziveket is meg szokták szállni. A' test' terhétől körülvett lélek' legjobban hangolt hurjai is megereszkednek idővel, azért szükség azokat ujlag fölhangolni. A' jó pap, közmondás szerint is holtig tanul, az az holtig készül a' papi hivatalra. A' szellemi készütség, a' fiatal buzgóság, mellyel a' pap sz. hivatásának nehéz pályáját megkezdi, az ut' rögössége 's a' nap' heve alatt elerőtlenül, ha csak utközben a' világi hiuság, 's az emberi gyarlóság' poraitól meg nem tisztítja, ha az isteni kegyelem' tiszta forrásaiból erejét föl nem frissíti. E' végből szükségesek a' lelki megújulást eszközlő lelki sz. gyakorlatok, millyeneket más országokban nem csak szerzetesek vagy papok, hanem világiak is sürűbben, legalább évenkint egyszer a' sz. magányba vonulva, lelkök' üdvére megtartanak, hogy magukat a' hit-élet forrásaiból uj küzdelmekre erősítsék.

Az egyház' régibb századaiban egy verzelli Őzséb, sz. Ágoston, turonai sz. Márton, a' híres Chrodegang széles egyházaik' papjait e' végből szabályozott életrendre szoktatták, később koronként a' zárdák' falai közé vonullak a' világi papok is, 's itt néhány nap a' lelki megtisztulás, 's az uj felkészülés' munkáját végezték. Borromaei sz. Károly, szalezi sz.

Ferencz 's más szellemdús főpásztorok pedig az egész megyei papságot évenkinti sz. gyakorlatokra magok körül össze gyűjtötték; 's ez óta a' megyei sz. gyakorlatok bámulatos eredményeket termettek. Franczhon és Belgium' papsága innen merítette 's meríti folyvást az őt annyira magasztaltá 's dicsővé tevő igazán apostoli buzgalmat és erőt. A' német tartományokban ez által tisztult és javult a' papi szellem. Nem voltak ugyan ismeretlenek honunkban, leginkább a' papneveldekben ápolt lelki gyakorlatok, de a' mult évben Pécsen tett első nagyobb szerű kísérlet hatályosabban fölébresztette bennünk is a' sz. gyakorlatok' mielőbbi behozatalának ohajtását.

Annál nagyobb szükségünk van pedig jelenleg a' sz. gyakorlatokra, mivel a' clerus életrendének tartós javítására nem elég a' külsőségek' szabályozása, hanem bennsőleg kell kiigazulnunk, Istennel 's önmagunkkal kibékülnünk, vágyainkat fékeznünk, szellemi valónkat minden előtt jó rendbe hoznunk; 's erre a' sz. gyakorlatoknál nincs hatályosabb eszköz. Azért a' főpásztorok mit sem ohajtanak forróbban, mint hogy a' lelki élet' ezen áldásos forrását a' magyar papság' számára is megnyithassák.

Elhatározták tehát, miszerint egyházi megyéikben, a' mint a' körülményekhez képest legezészerűbben kivihető lesz, a' papság' egy részét néhány napi elvonultságra magok körül összegyűjtendik, a' másutt oly nagy sikerrel használt sz. gyakorlatok' rendszerében avatottan jártas egyházi férfiakról gondoskodandnak, többiben magok kívánnak buzdító, 's lelkesítő példájukkal szeretett paprokonik- 's Krisztusban fiaiknak elővilágítani. 'S ezt azon reménységben teendik miszerint az ekként fölébresztendő jó egyházas szellem, papi erényesség és hit-élet által ébredni 's szilárdulni fog a' lelki pástorkodó 's egyéb hivatalokat teljesítő clerusban az üdves fejtartás is.

Mivel pedig az illy lelki gyakorlatokra a' megyebeli clerusnak csak egy része jelenhet meg, a' többinek saját nyája mellett kellvén visszamaradni: ezek' lelki épüléséről ugy fognak gondoskodni a' főpásztorok, hogy kerületenként is tartassanak minden évben lelki sz. gyakorlatok: hol a' szék

helyi minta szerint a' kerületi papság egyesülvén, sz. elmélkedések, buzdító beszédek, olvasások 's hallgatag elméletek által a' megújulás' szentségeihez elkészüljön 's azokhoz mind maga, mind a' hivek' lelki épületére ünnepélyes nyilvánossággal járuljon. —

14. §. Breviarium, (papi imarend)

Napontai lelki épületesség eszközléseül az egyház papjait a' breviarium elmondására kötelezi. Ebben az egyháznak nyilvános énekei, könyörgései 's épületes olvasmányai foglaltatnak, mellyek mint a' közisteni tisztelet' rendéhez tartozók az első századokban a' templomban végeztettek el; de később csak a' szerzetes rendek-'s kápltanokra bízott ezen, a' nap' órái szerint kimért imarendnek nyilvános elvégzése; megmaradván minden papra nézve a' kötelezettség az egész napi solosmának magán elmondására.

Az egyházi zsinatok a' papok' ezen kötelezettségét olly világosan és nyíltan meghatározták, miszerint e' részről a' mulasztó pap saját menségére föl mit sem hozhat: a' kötelező szabályok seregestől kellvén ki ellene. — Sajgó kebbel vallák meg a' püspökök erre nézve azon szomorú tapasztalást, miszerint a' breviariumi solosma a' papok által elhanyagoltatik, holott a' papnak mindennapi kenyere az imádság. Ő nem csak magáért tartozik imádkozni, hanem mint Isten 's emberek közti közbenjáró tartozik imádkozni nepeért is.

Ezen bajt főpásztoraink megorvoslandók föltették magukban: a) hogy a' kormányukra bizott papságot minden alkalommal, 's különösen e' végből hozzájuk hocsátandó pásztori levelek által a' breviarium' pontos és figyelmetes elmondására serkentendik. b) A' theologiai tanároknak meghagyandják, miszerint e' kötelmi pontról az egyházi jog-'s ker-erkölestanban kimerítőbb előadásokat tartsanak a' papnövendékeknek: kik hogy a' breviariumi ima rendszerhez gyakorlatilag is hozzá szokjanak, vasár-és ünnep napokon a' káptalanokkal együtt mondandó sz. solosmákra megjeleneni köteleztessenek.

15. §. Papi öltözet.

A' pap' rendeltetése hozza magával, miszerint a' külső életmódban, társalgás- és ruházatban minden fényüzést, hiuságot, 's világhozí alkalmazkodást ovatosan kerüljön. Ó ezekben is példaadó legyen és nem utánzó. Mutassa meg élete- 's tetteivel, hogy nem tulajdonít bel becset azoknak, a' mik ez élet' fönttartására rendeltetvék, 's ezen kívül csupán azért biratnak általunk, hogy a' jótéteményre vagy magunk' tökélyesítésére eszközül szolgáljanak. Emlékezzék meg az Üdvezítő' mondásáról, miszerint a' kik lágy ruhákba öltöznek a' királyok' udvaraiban tartózkodnak, 's hogy miként egy sz. atya mondja: minden, a' mi fitogtatott ékeségül használtatik, a' világ' szeretetére mutat.

A' papság kezdettől fogva, ruházatában a' tisztesség és szegénység' szabályait követte, a' változtatásokat 's föl-tünő ujitásokat gondosan kerülvén, végig lenyuló, hosszú öltözetével magát a' rendi tisztességet 's egyformaságot illőleg fönttartotta.

A' romaiaknál, görögöknél, 's mondhatni minden más szabad nemzeteknél a' hosszú ruha mindenkor a' komolyság, férfiaság, idősbség 's hivatalbeli méltóság' ismertető jelül tekintetett. Elődeink' előkelőbbjei is e' ruha-alakot viselték; a' rövid ruha szolgáltság' ismervének tartatván. — A' ker. papságot e' fölött az öltözetbeli külső illedelemre zsinati szabályok is kötelezik. 'S ha itt ott eltérő szokásra akadunk, tudnunk kell, hogy a' körülmények' sajátsága idézte elő e' kivételes állapotot vagy a' papi szellem, elvilágiasodása szülte a' papi öltözet' megritkulását. Az egyház ezen eltéréseket türte, de soha nem helyeselte. --

A' francia clerus' miveltebb osztálya XIV-ik Lajos' idejében a' teremekben és salonokban 's más nem papi gyülekezetekben rövidebbre szabott, de még is mindég eléggé megkülönböztető köntösben kezdett megjelenni. Innen vette

kezdetét másutt is a' kurta szabású papi egyenruha, 's ezt utánozva jött a' németeknél frakk és kaput divatba.

De e' szokás némethontól alig terjedt el; szomszédink, a' lengyelek és csehek még mindég ragaszkodnak a' hosszú ruhához; a' franczia 's helga papság ritka szigorral követi e' tekintetben is az egyháziasságot, 's a' nép becsüli benne e' rendszeret, 's tekintélye és be folyása a' nép előtt nagyobb most, mint a' classicus miveltségü abbék' körében. Honunkban a' reverenda megszokott, tiszteletben álló öltözete a' papnak, kinek eszed kenyerét annak viseld öltözetét, mondja a' közmondás. A' pap az oltár' javaiból él. Ő az egyház' szolgálja, nem illő-e azért hogy az egyház' tiszteletre méltó szokása szerint öltözködjék? Nem illő-e hogy külsőviseletével is tanúsítsa, miszerint szereti szabadon választotta papi állapotát, mellyre, ha diszruháját hordozni restelné, magát méltatlannak vallaná be a' világ előtt? Avagy olly öltözetrel váltsa-e föl a' papit, melly azoktól ajánlatik neki, kiknek kevés vagy semmi szükségök papi szolgálatára? Kik benne legfeljebb is csak polgártársukat becsülik, 's azt vesse-e el, mellyet a' vallásos nép tiszteletben tart, 's papja' iránt, ki azt becsben nem tartja, meg hül bizodalma?

A' világi ruhára vágyó, vagy azt viselő pap nem ment a' gyanutól, hogy a' kurtább és az állapotot titkoló öltönyben vagy nagyobb kényelmet vagy nagyobb szabadságot keres. Minden esetre tagadhatatlan az, hogy ha mi a' világot bárha csak a' külsőkben is utánozzuk, vagy tőle eltérni tartózkodunk, szellemének hatalmától engedjük magunkat vezetni, alatta állunk nem pedig fölötte.

Az Anyaszentegyház jól tudta, 's tudja jelenleg- is azt, hogy nem az öltözet teszi azzá a' papot vagy a' barátot; a trienti sz. zsinat maga- is e' szavakkal kezdi a' papi ruházatról hozott szabályát „et si habitus non facit monachum” sat.“ tisztán áll előtte is, hogy a' papi öltözet nem mindég biztos ismertető jele a' papi erényességnek: 's még is soha meg nem szünt ajánlani, szorgalmazni, sőt fenyegetések 's büntetések' erejével is sürgetni a' papi ruha' rendes viselését, mert a' papság' hivatása, 's rendeltetése a' többi állapotoktól egészen különbözvén, illőnek vagy éppen szükségesnek tartotta mi-

szerint az külsőleg az erkölcsi komolyságot, 's a' papi hivatal' magasztosságát kifejező ruházata által is tanusítsa a' benn föltételezett erényességet „Oportet tamen clericos (folytatja a' zsinati határozat) vestes proprio ordini congruentes semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant.“

És e' nézet az Anyaszentegyházban régibb a' trienti zsinatnál is. A' Viennai, Constanzi, 3-ik laterani közönséges zsinatok 's számtalan tartományiak az egész katolikus világból tanuskodnak arról, hogy az öltözeti szabályok a' papi fegyelem' egyik részét tették, 's mindég különös gondossággal megújítatván, megtartásuk állhatatosan szorgalmaztatott. A' magyar nemzeti zsinatokban több idevágó határozatokra akadunk, jelesen az 1560, XXIII. fej. az 1611, II. fej. 's azt lehet mondani, hogy e' részben a' mostani francia egyházon kívül, a' magyar az elődök' szokását, 's a' kánoni szabályokat leghivebben tiszteli. 'S ez nem egyedüli ugyan, de még is különböztető erénye; ettől ujitásvágyból, vagy nemzeti lelkesezésből eltérni akarni annyi volna, mint elődeink' példái-tól, kiknél a' hazafiuságban, 's nemzetiség-szeretetben dicsebbek aligha lehetünk, elpártolni. A' hon tőlünk nemesebb áldozatokat kíván és vár, 's mi saját papi öltözetünkben, mellyet a' magyar nép megszokott és tisztel, sükerdusabb szolgálatot tehetünk neki, mint attila vagy más magyar szabatu ruha' hordozásával. Mi az illy fellobbanásokkal elárulnók, hogy sz. hivatásunk' magasztosságát föl nem fogtuk, 's hogy a' változó emberi vélemény' szelétől magunkat ide 's tova engedjük ragadtatni. Legyünk papok és magyarok szivben, ez által és nem a' gyermekies majmolással bizonyítandjuk be a' haza előtt azt, hogy mi a' szabadságot nem holmi apróságokra, az egyenlőséget nem önzésre akarjuk fölhasználni; hanem a' politikai nyeresemények' szellemét fölfogva, sz. hivatásunk' pályakörében az eddiginél is nagyobb hatálylyal működni, 's a' valódi lelki szabadság- 's keresztényi egyenlőség' tanainak, 's gyümölcseinek terjesztésével a' politikai békét 's jóllétet előmozdítani iparkodunk.

A' tanácskozó püspökök tehát ragaszkodva az egyházi szabályok, és az ősi szokáshoz; 's áthatva azon meggyőződéstől, hogy a' papi állapot' tisztességét 's az erkölcsi

jámborságot maga a' papi öltözet jobban védi, mint a' világhozzi alkalmazkodás, elhatározták: a' papi öltözet' viselését a' clerustól komolyan megkivánni, 's a' világi ruha' használatát csak a' menthető, rendkívüli esetekben tűrni el: ilyenkor is megvárván papjaiktól, hogy a' papot ismertető nyaköbven (collare) jelenjenek meg, a' papi elválasztás' jelét pedig, az ugy nevezett hajkoronácskát (tonsura) állandóul hordják.

HARMADIK CZIKK.

Az újabb törvényekből fölmerülő egyházi viszonyoknak korszerű elintézése.

16. §. Előjegyzetek.

Midőn az aprilhó 11-én bevégzett új korszakot képző magyar országgyűlés a' politicalai átalakulás' azon sarkpontjára lépett, honnan a' legujabb, e' hon' alkotmányos formáját megváltoztató felelős ministeri- 's népképviselői kormányrendszerre fektetett törvények kifejtettek: az országgyűlésen jelenlévő püspököknek 's alsó táblai egyháziaknak arra kelle fordítani minden gondosságukat, hogy a' nagyszerű politicalai fordulat' új rendében a' kath. egyházat, mely már az előbbi országgyűléseken sokszor ostromnak volt kitéve, valamelly nagyobb veszély ne érje. Ők ellentállási vagy visszahatási irányban hatni a' marczius 3-ika óta megindult eseményekre épen nem kívántak, mivel magok is átlátták, hogy az egyház' érdekei csak úgy lesznek megmenthetők, ha ezen újabb kormány formában azon álláspontot keresik ki, mely az egyház' önállóságát 's ezzel kapcsolatos függetlenségét az eddiginél nagyobb kiterjedésben is biztosítandja, mely testület' szabad kifejlődését, és szellemi hatályosabb működését elősegítendi.

A' régibb igazgatási rendszer' változtával a' kath. egyháznak a' státushatalom iránti viszonyait is módosítandóknak még elég jókor elismerték, 's az előbbi korlátok föloldozásából szabadabb mozgást reménylettek a' kath. egyháznak, mellynek önfejlődési szabadságát felsőbb rendeletek sok tekintetben nyűgözték, vagy legalább zsibbasztották.

Alig voltak a' magyarhon' kath. püspökeinek, 's az alsó táblánál ülő egyházi rendnek az előbbi országgyűléseken terhe-
sebb napjai azoknál, mellyek folyó évi marcius- és aprilhó-
napokban Posonyban, a' berekesztésig lefolytak. A' gond és
ovatosság' minden feltékenységeivel kelle örködniök a' religio-
's egyház' legszentebb érdekei mellett: 's majd föláldozó oda-
engedéssel megelőzni a' vihart, mellynek közeledését sejdí-
tették, majd megint erélyes fölszólalásokkal védeni az egy-
ház' szabadságát azon következhető beavatkozások ellen,
mellyek az újabb vallási törvény' szövegében rejlenek.

Ily körülmények közt voltak marcius' 18-án az alsó
táblai egyháziak, midőn némelly követektől a' papi tizedről
önkéntes lemondásra fölszóllítottak: remélve egyrésztől,
hogy ezen tetemes áldozat által az annyira ohajtott békés
utoni politikai átalakulást előmozdítandják, 's tartván más-
felől, hogy a' papi tized ellenmondásaik' daczára is elfogna
törülni, 's ezáltal a' soha eléggé nem védhető tulajdon'
szentsége megsértetni. engedtek a' körülmények' visszautasít-
hatlan hatalmának, 's az urbéri viszonyok' fölszabadulását a'
tized' följánlásával elősegíteni készeknek nyilatkoztak. A' ha-
za' oltárára hozott nagyszerű áldozat a' rendi tábla' részéről
az elismerés' kitörő tetszésével fogadtatott. (XIII t. cz.) Az
innen az alsóbb clerusra is lehető javadalmi veszteségnek a'
status által leendő pótoltatása, törvényhozóilag elhatároz-
tatott 2. §.

Még az nap éjszakán tartott fő rendi ülésben, melly
kevés szamu tagok által volt képviselve, a' tizedről határo-
zó törvényjavaslat iránt, a' jelenlévő pécsi, csanádi, besz-
terczebányai megyés püspökök, 's pannonhegyi főapát
szinte odaengedőleg nyilatkoztak; tanácsolta ezt nekik a' kö-
rülmenyekkel megalkudni tudó eszélyes eljárás és az egyház'
érdekeit kimélő politica 's azon körülmény, hogy ha fel-
tartóztatni akarták volna is az alsó tábla' határozatát a' gyé-
ren képviselt felső táblánál, az akkori ingerültség' közepette
egyébként is valamelly sükeresb pártolásra számolniok nem
lehetett. 'S midőn egyik tanácskozásukban, vissza tekintve a'
történtekre, az alsó táblai papság- és saját ez ügybeni eljá-
rásukat bíráló alá vevék, 's róla a' többi püspökök előtt
számot vetének, azon meggyőződésben találták föl lelki

megnyugtatókat, hogy az események' parancsoló hatalmának engedni kellett; 's jöllehet egy részről érezték terhelő súlyát azon gondolatnak, miszerint arról mondtak le, minek védelmére 's megőrzésére mint egyházi javadalmak az egyház' törvényei szerint köteleztettek; de más felől minden jelenlévők elismerték azt is, hogy a' főnforgó súlyos körülmények között, mellyeknek erkölcsi kényszerítése a' clerusra volt nehezedeve, magának az egyháznak érdekében állott ez áldozatot önkényt megtenni, 's általa a' hazafiúság' készségét a' magyar clerus részéről nem csak szóval bevalani, hanem tettel is bebizonyítani.

Mindezekhez járult a' vallás' dolgában hozott XX. t. cikk, mellynek 2-dik és 3-dik §-ai nem kis mértékben nevelték a' püspökök' aggodalmát, minthogy amabban az egész általánosságban föllállított vallás-viszonyosságot, ebben az egyházak- 's iskolák' status általi ellátását oly rendszabályoknak tekintik, mellyek' alapján egykor a' kath. egyház mostani szerkezete, javai 's alapítványai megingattathatnak, hacsak azok' védelméről jó előre nem lesz gondoskodva. A' nevezett törvénycikk' elsőbbi §-ai a' debreczeni superintendia' gyűlésének, az utóbbiak a' g. n. egyesültek' küldöttségének petícióiból keletkeztek: amazok által a' kath. egyház eddigi kedvezőbb állásának megszüntetése, 's javainak közösítése, ezek által pedig a' nem egyesült görög egyház külön kormányzati állapotának újabb biztosítása volt czélul kitűzve: 's noha mind ezen mozgalmak az országgyűlés' utolsó napjaiban indítottak meg, az még sem késett a' kérelmezők' ohajtásait törvényekbe foglalni, 's ez által a' nyolcz milliot számláló kath. egyház' jövő állása még kétsége-sebbé, a' püspökök' aggodalma még nyugtalanítóbbá tétetett. Így állott szentegyházunk' ügye az országgyűlés' utónapjaiban!

17. §. Egyház-álladalmi viszonyokról a' felelős ministeri újrendszer' irányában.

A' püspökök' figyelmét mindenen előtt az Ő Fölsége által elfogadott 's az országgyűlés' után életbe léptetendő új felelős ministeri kormányrendszer, és annak következté-

ben ujja alakítandó egyház-álladalmi viszonyok foglalatoskodtatták. Ők jókor megértették a' politicalai fejlemények' intését, hogy ezentúl a' kath. egyháznak a' status' irányában, a' szabadabb alkotmány' vértje alatt az őt illető önállósági helyzetet elfoglalni kellek. E' kérdés volt marcius' 20-án tartott tanácskozmányuk' főbb tárgya, mellyben egyhangulag kimondatott, miszerint ő Fölsége azon kormányzási legfelsőbb hatalmát, mellyet mint apostoli király az ősi alkotmány, jelesen az 1790, 23. t. cikk szerint a' kath. egyház körül addig gyakorlott, az ujonan alakult 's ezentúl az ország' kormányával megbizott, független, felelős ministeriumra át nem adhatja, mivel ez a' magyar, apostoli királyságnak személyes, az egyháztól vett 's épen azért másra át nem ruházható joga, melly, ha azt ő Fölsége tovább nem gyakorolandja, visszaesik azon egyházra, melly azt az apostoli királyság iránti pietásból 's legszentebb érdekeinek a' királyi hatalomban oltalmat keresendő, a' koronának átadta. Megmondattott, hogy valamint minden magyar királyok, úgy ő Fölsége is fejedelmi esküjök' vallásosságával kezeskedtek aziránt, hogy ezen kormányzási hatalmat csak az egyház' javára, jogainak és javainak védelmére fordítandják, 's azok' csorbítására használni soha sem fogják; a' kath. egyház tehát nyugottan hajolhatott meg eddig a' kath. religio-'s egyház körüliekben az apostoli király' védői hatalmának, mert a' külső dolgait intéző kormány-hatalom elegendő biztosítékot nyujtott legszentebb érdekeinek fönntartása iránt. És bárha a' tanácskozó püspökök egész őszinteséggel bevallák azt is, hogy a' jelen, felelős ministerium iránt bizodalommal kívánnak viseltetni, 's készek azt kormányzási nagy föladatuk' megoldásában erkölcsi befolyásuk' hatályával gyámolítani; mivel azonban az illy kormányrendszer' természetében a' hatalom mobilisaltatik, 's a' kormányemberek a' politicalai párt' véleménytöbbsége szerint örökös forgalomnak 's változásnak vannak kitéve, lehetetlen azt is ohajítaniok: hogy a' ministeri kormány a' kath. egyház fölött szinte azon hatalmat gyakorolja, mellyet ő Fölsége ez ideig, legfőbb akaratától függő dicasteriumai által gyakorlott az egyházi 's kath. iskolai ügyek körül. A' szabadabb alkotványos institutiók' engedményeit kívánja azért a' catholica egyház is magára alkalmazni, magának olly helyzetet keresendő a' polgárzatban, minővel a' protestansok e' honban

már régóta birnak, kik egyházaikat a' status-hatalom' föl-
ügyelése mellett önmaguk kormányozzák.

E' nézeteket a' tanácskozó püspökök közösen helyeslék
's elfogadják, 's még csak arról volt szó köztük: mijly utat
válaszszanak kivivására az egyház' ohajtott önállóságának, 's
az első lépésnek e' nagy munka' kivitelében merre kell irá-
nyoztatni?

Akkor még tudva nem volt a' felelős ministeriumnak
törvényszabta hatás-köre; nem tudtuk még minő hatalmat
tart meg magának ő Fölsége, 's hogyan fog ez országban
alakulni egy független ministeri kormány? Annak rajza még
csak törvényjavaslatban volt letéve.

A' püspökök tehát abban állapotdák meg, hogy a' kath.
egyházi viszonyoknak a' régibb kormányzati rendszer' vál-
toztával szükségessé lett módosítása iránti kívánatukat egy
alázatos fölírásban terjeszszék ő Fölsége elébe, mellyben ő
Fölségét kérik:

a.) Hogy a' kath. egyház fölött eddig gyakorlott apos-
toli királyi jogát, mint személyes és átruházhatlan sajátját
magának tovább is föntartván, az 1790. 23. t. czikk' értel-
mében gyakorolja azt egy e' végre az ország' primása, vagy
más, ő Fölsége által nevezendő püspök' előlülése alatt papi
és világi tagokból alakítandó kath. egyházi bizottmány által,
mellynek hivatása legyen: az egyház' javait, alapítványait ő
Fölsége' nevében kezelni, a' kath. iskolák' kormányát vezet-
ni, azok' igazgatására fölügyelni, a' kath. egyház' jogait 's
egyéb érdekeit minden külső beavatkozástól megvédeni.

b.) Ha pedig ő Fölsége az egyház fölötti legfőbb párt-
fogói jogát eddigi kiterjedésében, az események' hatalmának
engedve, fönn nem tarthatná, az 1790. 26. t. czikk' 10. és
12-ik §§-ainak értelmében 's erejénél fogva méltóztassék a'
kath. egyháznak önkormányzási jogát, mellyhez a' változott
jogviszonyok' következtében elutasíthatlan igénye van, hogy
tudnillik mint a' protestansok, és g. n. egyesültek az egy-
ház, iskolák, ezeknek javai, alapítványai, elrendezése 's kor-
mányzása körül önállólag intézkedhessék, elismerni, biztosi-

tani, 's e' végre a' kath. bizottmány' föllállításába bele egyez-
vén, legfönsőbb betekintési jogának épségben tartása mellett,
a' kath. egyházat is azon szabadságban részesíteni, melyet
a' magyar korona és alkotmány' ernyőzete alatt a' kisebb
számu protestansok 's n. e. görögök háborítatlanul élveznek.

c.) Szomoruan tapasztalja a' püspöki kar, hogy sorait
a' kérlelhetlen halál épen e' terhes időkben megritkította, a'
nyájak árván hagyatvák pásztorok nélkül, a' primási 's egri
érseki, 's még négy püspöki székek épen akkor üressék, mi-
dön a' hierarchia' vállaira a' legnagyobb tevékenység, 's a'
főpásztorokra a' munkásság' leghóbb napjai terhesülnek:
azért mély alázattal kéri ő Fölségét, hogy az üres érseki
's püspöki székeket mielőbb betölteni kegyeskedjék.

Végül kijelentik, miszerint készek levén akármilly, ő
Fölsége által szentesítendő kormány-rendszernek hódolni, és
minden világi ügyekben rendeleteinek engedelmeskedni, bi-
zodalommal környezendik az ő Fölsége által kinevezendő
kormány személyzetet is, 's apostoli munkásságukkal a' haza'
békéjét, a' nép' boldogságát, 's a' kormányhatalom' szilárdítását
eszközölni, szent hivatásuk' föladatának ismerendik. Nem is
valami retrográd lépésnek kívánása az, miért ő Fölsége' trón-
ja előtt kérőleg föllépni bátorkodnak, hanem a' kath. egyháznak
az újabb politikai intézkedések által megingatott helyzete
sürgetőleg fölhívja pásztori gondosságukat, hogy arra ő Föl-
ségét figyelmeztetvén, az egyház' jogai-, szabadsága- és ér-
dekeinek biztosítását, 's az arrólí további intézkedést ő Föl-
ségének szívére kössék.

Ezen folyamodást egy küldöttség vitte Bécsbe ő Fölsé-
géhez, és pedig akkor, midőn a' felelős miniszteri kormány-
rendszer iránt országgyűlésileg elfogadott törvény-javas-
lat is királyi szentesítés alá terjesztetett. Azért a' püspö-
kök úgy gondolkodtak, hogy ha e' lépéseknek csakugyan va-
lami eredménye lesz, az a' törvény-javaslatra adandó leirat-
ban lesz föltalálható.

E' leirat martius' 29-kén az országgyűléshez leérkezett,
's tartalmából azt lehetett kivenni, mintha ő Fölsége egy-
ház körüli legfőbb pártfogói jogát legmagasabb királyi sze-

mélyének tovább is fönttartani, 's bécsi udvari kancelláriája' utján gyakorolni szándékoznék.

De épen az udvari kancellária' további fönnállásának föltétele volt az, miben az országos rendek leginkább megütköztek, 's miért a' kegyelmes leiratot, mint egyébként is ki nem elégitőt, 's a' várakozásnak meg nem felelőt el nem fogadták. A' későbbi elfogadott leiratban ő Fölsége legfőbb pártfogói jogát egyfelől ugyan átruházhatlan sajátjának nyilvánította, de más részről csupán érsekek', püspökök', apátok' és prépostok' kinevezését tartván föl magának, 's az egyház' egyéb külviszonyainak rendezéséről a' fölirat' értelmében nem gondoskodván: természetes vala, hogy a' püspököknek ebbeli gondosságukat azok' rendezésére, és egykor törvényes utoni elintézésére kelle fordítaniok.

18. §. Ez ügybeni további tanácskozások.

A' mindig jobban fejlődő aggály-teljes körülmények, 's azon mindinkább feltűnő tudat, hogy a' kath. egyház' jogai, 's álladalmi viszonyai törvény által biztosítva nincsenek, sürűbb tanácskozmányokra szólították föl a' püspököket, melyeknek tárgya leginkább csak az volt, hogy a' változott alkotmányos formákban azon helyzetet, mely a' kath. egyházat a' vallási szabadság' és egyenlőség' terén saját hitelvei 's egyházi szerkezete' épségben tartása mellett illeti, fölkeressék, és az egyház' részére kijelöljék.

Ő Fölsége advocatiai jogait a' magyarhoni kath. egyház' külviszonyaira nézve eddig politikai dicasteriumai által gyakorolván, az egyház sok tekintetben érezte, hogy nem szabad, 's hogy az álladalmilag nem pártfogolt vallásfeleketek szabadabbak, mint ő.

A' mi kegyes alapítványaink' nagy részét a' helytartótanács kezelte, 's róltuk ő Fölsége' nevében rendelkezett is.

Iskoláink' igazgatása egészen csak a' kormánytól függött, 's az iskolai alap az ő rendelkezése alatt állott.

Mi több, a' tanulmányi bizottságnál, mely egyedül kath. iskolák' ügyével foglalkozott, (mert hiszen a' protestansok ha legfőjebb valami statistikai kimutatást szoktak évenként iskoláikról fölküldeni, de különben saját tanintézeteiket függetlenül kezelik és igazgatják,) nem katolikus ülnökök is alkalmaztatván, ezek iskolai dolgainkba egyenes betolyást gyakoroltak, mit a' protestansok egyházuk- 's iskoláikra nézve sem a' kormánynak, mint statushatalomnak, de sőt magának a' Fejedelemnek sem engednek meg.

Romávali kapcsolatunk a' kormány' és diplomatia' feltékeny ellenörködése alá volt rendelve, még a' szorosan lelkieket illető dispensatiókat is csak ez uton lehetett onnan ki- eszközölni.

József császár' ideje óta el valánk tiltva attól is, hogy Romába az ugynevezett Collegium germanico-hungaricum-ba papnövendékeket küldhessünk.

Zsinatokat csak legfelsőbb engedelemmel tarthattunk, 's ezeknek határozatait királyi helybenhagyás alá kellett terjesztenünk.

Az 1822-ben tartott nemzeti zsinat' végzései még mind a' kormány' irattáraiban hevernek, 's ennyi idő alatt a' zsinati atyák' fölírása felelet nélkül maradt.

A' polgári hatalom' e' beavatkozása nem csak elzsibasztja, de el is fojtja az egyházi közszellem' életerejét, 's nehezitvén vagy épen sikeretlenekké tevén a' zsinatokat, az egyházban is a' kormányzást egyedül a' főnökök- 's hivatalnokok' körébe szoritja.

Az egyház' szabad mozgását továbbá a' kormány többféle korlátozó rendeleteivel sokféleképen nehezitette; a' házassági ügyek körül kiadott rendeletekben olly szabályok is találatnak, mellyek épen, mivel a' kath. papság által teljesítették, de a' más részen egybekelési akadálnak nem tekintettek, hithagyásokat is idéztek elő.

Midőn minden honpolgár vagyonáról élteben és végrendeletileg szabadon intézkedhetett, a' püspökök- és nagyobb javadalmasok' végrendekezési joga igen szűk korlátok közé volt szorítva, 's azt, ha vele egész kiterjedésben kívántak élni, a' kormánytól csak nagy díjért szerezhették meg maguknak.

A' patronatusi rendszer a' püspököktől le a' lelkészek-ig a' mennyit anyagilag gyámolítani látszott az egyházat, csak nem annyit ártott annak részrehajlásával, 's a' javadalmasok' megválasztása- 's kinevezésébeni tévedéseivel.

A' primási székek a' múlt- és jelen században 52 évig tartatott üressen. Más érseki, 's püspöki székek is rendszerint több évekig hagyattak főpásztorok nélkül.

Mária Terézia' uralkodása alatt a' kanonokok' kinevezése, melly törvény szerint a' püspököket illette. (Lásd Lud. II. Decr. VII. art. 21.) tőlük elvétetett.

Hogy a' kath. egyház Magyarországbán mind ezen kormányi beavatkozások mellett is szabadabban mozoghatott, mint az austriai birodalom' más részeiben, vagy mint a' német kormányok alatt, azt leginkább honunk' alkotmányos életének köszönheti, melly József császár' rendeleteit nálunk meghonosulni nem engedte. De mégis nem maradt egészen érintetlenül azon rendszernek zsibbasztó befolyásától, 's alatta a' papság' szelleme az egyháziasság' azon fokára nem emelkedhetett, hova csak a' polgári hatalom' gyámbotja nélkül juthat el.

El kell ugyan ismernünk, hogy kormányunk az egyháznak az oktatásrai befolyását papi tanítók' alkalmazása által kívánta nyitvatartani; de az is igaz, hogy ezek' nagy része nem az egyház' küldötteinek, hanem a' status' hivatalnokainak szerepét viselve, nem működött e' nyílt pályán az egyház' szellemében, 's ép' azért kezökben az ifjuság a' vallás iránt szeretet- és tiszteletre föl alig melegült, 's bebizonyult az, hogy a' vallásosság' beoltására több kívántatik vallás-oktatásnál, vagy annál, hogy tanítókká csak papi renden levők alkalmaztassanak.

Van tehát a' kath. egyháznak oka örülni a' feszebb formákból kibontakozó' szabadabb polgári institutióknak, ha azok részére is meghozták az egyház' szabadságát, 's ha kifejlődésük' procesussában ő is kibontakozhatik azon tartalékok alól, mellyek az egyházi életre, tudományosságra, 's a' catholicismus' szellemére nyomasztólag hatottak. És ha az újabb alkotmány-formában nem találkoznand megint a' féltékeny 's rendőrileg kémkedő statushatalom' új sorompóival, hanem mint legszentebb associatio, mint a' polgáritól független, mert természeténél fogva is annak alá nem rendelhető, lelki hatalom saját körén belül, 's innen kihatólag a' közerkölcösiségre, 's a' tudományra, melly szellemi természeténél fogva a' religiotól tökéletesen el sem választható, szabadabb tért nyerhet lelki erejének fejlesztésére. 'S ha önállóságát isteni szellemének, ősz szerkezetének, maga alkotta intézeteinek, igazzal szerzett javainak, 's hittől lelkesült hiveinek erejével a' közálladalom, 's az általa öszszeforrasztható honpolgárok' legnagyobb üdvére föntarthatja: gazdagon fogja az álladalomnak visszaadni ama biztosítékokat, mellyeket tőle noha teljes jogczimmel követelhet, csak kölcsönben fogad el.

Az önálló, szabad institutiókkal bíró egyház nem csak az örök boldogságot szerzi meg hiveinek, hanem a' földi társadalmias élet' javait is, mellyek körén kívül látszanak esni.

A' püspökök e' szerint visszatekintvén a' multba, 's onnan kiindulva, az egyházi szabadság' alakjait jövőre nézve előleghesen is kijelelni ohajtván, a' föntebbi nézetekhez képest részletenkint is kívántak egymás közt értesülni, a' kath. egyház' status iránti viszonyai felől.

Átalános elvnek ismerték azt: a.) Hogy a' ministerium a' régibb kormány-rendeletek' erejével a' kath. egyházat természetes szabadságában többé nem korlátozhatja, mert a' ministeri kormány-rendszernek nincs más alapja, mint a' törvény; az törvényt pótló rendeletekkel nem kormányozhat, rendeletei egyedül a' meghozott és szentesített törvények' végrehajtására vonatkozhatnak.

b.) Hogy következőleg minden kormány-rendeletek, mellyek eddig a' kath. egyház' szabadságát megszorították, 's

az egyházi törvények' épségén csorbát ejtenek, az új rendszerben megszünteknek tekintendők.

c.) Hogy a' kath. egyház, bárha egy részről magát vállalási és egyházi dolgokban a' status-hatalomtól függetleníteni kívánja, a' mennyiben tudnillik önállóságát a' status' fölsőbbségének alá nem rendelheti; de más felől ohajtja tovább is fönntartani a' status' irányában a' viszonyosság' kapcsait, 's ott, hol a' két hatalom egymással érintkezik, valamint részéről magát a' status' érdekeinek megkímélése- 's ápolására kötelezettnek érzi, ugy szintén a' statustól is a' maga érdekeinek kellő méltánylását megvárja; azt tartván mindig szem előtt, hogy részéről surlódásokra okot ugyan ne adjon, de a' szabadságot elfojtó alárendeltség' nyomását se tűrje.

A' szabad, önálló egyház a' polgári hatalomnak legerősebb, leghivebb szövetségese, de ha a' status-hatalom' suprematiája alá görbitve, csak eszközül használtatik a' végre, hogy a' nép' hiedelmében a' polgári hatóság' iránti tiszteletet fönntartsa: akkor az egyház épen azért használhat keveset az álladalomnak, mert ez oda törekszik, hogy csak neki használjon.

Avagy nem csökkenne-e meg a' vallás iránti tisztelet és bizodalom azokban, kik észrevennék, hogy az egyház a' változékony politikának szegődött szolgálatába? 'S lehetne-e általános az olly status-hatalom iránti tisztelet és bizodalom, melly a' legszentebbet, a' vallás- és egyház' szabadságát nem tisztelné, mivel annak visszaható erejétől nem tartana?

Mi azt tartjuk, hogy az egyháznak tökéletes igénye van a' statushatalomtól magát az önállás' határaig függetleníteni; az álladalomnak pedig érdekében fekszik fölhagyni azon rendszerrel, mellyet a' németek Zuviel regieren-nek neveznek, körében nem vonni azt, mi kivüle áll, megengedni az egyháznak, hogy saját lelki hatalmának terén szabadon mozoghasson, 's hatályosan kormányozhassa Isten' országát e' földön, melly nélkül a' világi országok tartósak nem lehetnek. De mennyünk a' részletekre.

19. §. Zsinatok.

Zsinat-tartási jogát az egyháznak tudtunk szerint alig vonta valaki kétségbe. Elme zavarodottnak kellene tartanunk azon egyént, ki vitatni merné, hogy a' polgári hatalom azon egyházat, mellyet ilyennek elismert és befogadott, zsinatok' tartásától eltilthatja; az illy beavatkozás az associatio' jogát legmélyebben sértené, 's az egyház' létezésének föltételeit támadná meg.

Csak ugy lehetne a' statusra nézve veszélyes a' zsinat-tartás, ha ugyan ez az egyházra nézve is állana, vagy ha a' zsinat' örve alatti összejövetel politikai czélok' kivitelére használtatnék föl: mi megint az egyház' czéljával, 's a' kánoni szabályokkal ellenkeznék, 's szabad alkotmánnyal bíró országokban, hol nem csak az egyesületi, hanem a' politikai szövetkezés 's népgyülekezeti jog is el van ismerve, sőt életbe léptetve, nem is képzelhető, mert teljesen fölösleges, 's csak a' logikai lehetőségek közé tartozik.

Mi az egyházat akár milly erkölcsileg és politicalag szabad egyesületnél többnek tartjuk; mi benne a' lelki és szellemi álladalom' nagyszerű organismusát tiszteljük, 's ha szabadsága mellett fölszólalva, az associatio' jogára hivatkozunk, az okoskodás' ama nemével élünk, melly a' logicában illy név alatt ismeretes: „kisebbről nagyobbra.“ 'S egyenesen kimondjuk, hogy a' status-hatalomnak az egyház' ügyei körül annyi felsőségi jogot, mennyivel a' polgári téren keletkező társulatok' irányában birhat, nem tulajdonitunk.

Magyarhonban szintugy mint a' régi Frankbirodalomban a' zsinatok hozták létre az országos tanácskozásokat, általuk fejlesztetett Európában az alkotmányos élet. Előbb a' világi nagyok is zsinatokban gyülekeztek össze, ott tanulták meg a' törvényhozási rendet, 's lassanként különválva az egyháztól, Frankhonban a' parlament, Német- és Magyarhonban az országgyűlések megalakultak.

Nálunk nemcsak nem akadályoztatott régibb időkben a' zsinatok' tartása, hanem szent és buzgó királyaink, 's az ország' rendei azok' tartását őszintén elősegíteni is iparkodtak, azok' határozatait szintugy tiszteletben tartották, és tartatták, mint az országnak polgári törvényeit. Ha a' magyar zsinatok' során fölme gyünk a' sz. László' elnöklete alatt tartott szabolesi zsinatig, hol a' polgári gyűlést az egyházzal egyitve látjuk, mindenütt azt tapasztaljuk, hogy az egyház' atyái a' világi hatalommal karöltve, 's ha szükség volt általa kelőleg segítettve, mozogtak az egyházi törvényhozás' terén, 's ha a' zsinat' szüksége előállott, ők az álladalom' részéről annak megtartásában csak pártolásra számolhattak, sőt arra buzditólag serkentettek is.

Kálmán király' 1-ső könyve' II. fejezetében rendeltetik, hogy minden évben kétszer tartassék zsinat mindenik püspökségben.

Ulászló' III. rendeletének 68-ik cikke, a' megyei zsinatok' tartását a' kánoni szabályok' értelmében a' praelatusoknak szoroson meghagyja, 's megtiltja nekik, hogy bizonyos díjért azoktól a' plebánusokat föl ne mentsék.

Az 1559-iki 41. t. cikk' hasonló komolysággal rendeli, hogy a' plebánusok a' zsinatokra megjelenjenek, 's a' földesurak, nemesek, városok, és más hatóságok őket az abbani megjelenésben akadályozni ne merészeljék.

A' régibb törvényhozás tehát a' zsinatok' tartását erélyesen elősegítette, 's 1790-ben a' 26-dik vallási törvény-cikk a' protestansoknak is teljes szabadságot engedett zsinatok, egyházi kisebb és nagyobb gyülekezetek' tartására.

De a' mult században a' magyar egyház, kivéven egy-két esetet, I. Leopold 's III. Károly' idejéből a' zsinatokkal föl hagyott, 's minthogy ez által a' gyakorlat megszakadt, 1822-ben, midőn Rudnay Sándor primás nemzeti zsinatot hitt össze, már azon vélemény uralkodott, hogy azt csak legfőbb királyi engedelem mellett lehet megtartani, melyet apostoli királyunk' hitbuzgóságától kinyerni nem volt nehéz; vagy talán ez által az akkori primás előre is biztosítani ki-

vánta magát e' zsinaton a' nevelés-ügyben hozott végzések' helybenhagyása iránt?

Bár hogy is van a' dolog, annyi igaz, hogy a' magyarhoni egyháznak zsinattartási joga törvény által nincs korlátozva, hanem inkább biztosítva, 's ha felsőbb rendeletek ne talán polgári részről az engedélyezés' szükségét kikötötték volna is, mi tudunk szerint nem történt: az efféle egyoldalú megszorítások az egyház' természetes szabadságának határt többé nem szabhatnak, 's a' fejedelem iránti kegyeletből eredett, egyszeri lépés nem volna elegendő arra, hogy nyomán az egyház megint szabadnak ne érezze magát zsinatok' és egyházi gyülekezetek' ünneplésére, mellyek ugy sem egyebek, mint egyháziilag alkotmányos életének és törvényhozói hatalmának organicus és rendszeres kinyomásai.

Ezek szerint tehát a' tanácskozó püspökök egyértelműleg kinyilatkoztatták, hogy ők a' zsinatok' tartásában magukat korlátoltaknak nem érzik, 's az egyház' elvitázhatatlan hatósági jogával élni fognak, 's egyedül a' polgári hatalommal kölcsönös egyetértés' fönntartása végett fogják nagyobb nemzeti zsinat' tartásának alkalmával arról a' kormányt előlegelesen értesíteni.

20. §. Placetum regium, (királyi tetsvényjog.)

Az álladalmak' szerfeletti féltékenysége a' kath. egyház' szabadságát a' placetumi jog-gyakorlattal igen érezhetőleg korlátolta.

Roma, a' catholicismusnak központja, a' hitegységnek rendíthetlen bástyája, honnan, sz. Cyprian szerint, a' papság' egysége az egész kath. világban elterjed, 's hova sz. Ireneus szerint megint minden külön egyházaknak vissza kell huzódnik. A' ki minket Romától elszakaszt, vagy ahhozi viszonyaink' láncaztát megtöri, a' catholicismus' lényegét sérti meg, 's egyházi szerkezetén vérző sebet ejt.

A' magyarhoni protestansok a' külhoni bibliai társulatokkal, a' Gustav Adolf Vereinnal, 's általában protestans hitsorsosaikkal szabadon közlekednek, holott nekik Wittenberga

és Genf csak történeti bölcsőjök, de nem hitelgységi központjuk. Midőn a' némethoni egyetemekben a' hittelenség és politikai elégtelenség' tanai terjesztetni kezdettek, Ausztria megtiltotta a' külegyetemek' látogatását alattvalóinak, ugyanakkor a' protestansok' részére Bécsben theologiai katedrát állított föl, hogy a' papi növendékek ott képeztessenek.

E' tilalom és rendszer felettébb fájt a' protestansoknak, ők azt sérelmesnek, életbevágónak nyilvánították, óvásaikkal 's panaszaiikkal ostromolták. A' rendszer egyaránt sújtotta a' katolikusokat is, kik előtt Roma 's a' katolikus külföld elébb zárattak el, de vérük 's szokásuk hozta magával, hogy nyugodtan tűrjék a' megszokott korlátokat.

Törvényeinkben semmi nyoma a' placetumi jognak, ezekben csupán az van megtiltva, hogy mellőzve a' föllebbezési bíróságokat, az egyházi székek' elébe tartozó pörök közvetlenül Rómába ne vitessenek. A' placetumi rendszert József császár állította föl 1781-iki martius' 26-kán kiadott rendeletével, mellyszerint bár mi pápai bullák- és brevéknek, mielőtt birodalmában kihirdetnének, fejedelmi helybenhagyó placetummal kelle megerősíttetniük. A' diplomatia, 's a' kormány-nak politialis szerkezete erélylyel vitte keresztül ezen, az egyházi szabadság' elnyomására Febronius' iskolája által kigondolt rendszert. VI. Pius pápának bécsi útja, 's személyes föllépése sem volt képes rajta tágítani, sőt alkalmazásában keresett következetességgel mindég tovább fejlesztetett, míg végre a' német tartományokban a' püspöki körlevelek is a' placetumi jog' ellenörködése alá vonattak, 's a' Kreishauptmannok is e' jogot a' püspökök' irányában sok izben gyakorolták.

A' tetsvényi jog, midőn a' papi hatalom' tulterjeszkedésének kivánt gátot vetni, a' polgári hatalmat az egyházi fölébe emelte, religioi dolgokban a' fejedelemnek birói tekintélyt tulajdonított, mi magában képtelenség. Féltekenység 's tulterjeszkedési lehetőségek jog-alapul nem szolgálhatnak, 's a' hol fölhasználtattak, csak a' despotismusra nyitottak utat.

A' placetum nem egyéb, legmeszszebb vitt praeventiv censuránál, melly dogmák 's egyházi joggyakorlatok ellen

sorompókat állít föl, hogy a' hitettség 's vallási testvériség' közlekedését nehezítse.

E' jogról a' kormányok az újabb időben önkényt le mondtak, mivel észrevették, hogy katolikus alattvalóikban a' bizodalmat irántuk tetemesen megcsökkentette, a' polgárzatnak pedig semmi hasznot nem hajtott, csak bajt és surlódásokat okozott. A' szabadabb democratiai elvekre alapított kormány-formákban a' tetszéni jog' továbbí fönttartása a' kath. egyház' szabadságát megszorítván, épen a' népjogok ellen volna irányozva.

Nem lévén tehát sem egyházi sem polgári közjogi alapja a' placetumnak, 's az egész a' mult századi pápa-ellenes jog-eszmék' ferde teoriáiból keletkező: természetesen megkell annak szűnni mindenütt, hol szabadabb institutiók lépnek a' burokraticus kormány-rendszerek' helyébe. A'vagy az annyira gyűlölt censurát talán föntartani akarnátok a' pápai iratok ellenében? Mi ekkor titeket sajnálnánk, kik a' féltékenység' hatalmával palástolt erőtlenségeket a' placetum' gyenge sánczaival veszitek körül, melyeken a' hirlapi nyilvánosság úgy is túl tesz. Fogtok-e nyerni a' szellem' terjedése ellen fölláított védfallal? A' lelkismeret kötelezve érzi magát a' pápai rendelmények' megtartására, ha róluk csak a' hirlapok' útján értesült is. — És ha csakugyan Európa' valamely részében bullák és brevék ellen még ezután is sorompók fognának fölláztatni, mi azt színtazon, a' szabadság' szent nevét bitorló szűkkeblűség' kinövésének tartanók, mellyszerint néhány schweizi kantonok legújabbán a' censurát behozták, 's a' statustól magukat függetleníteni kívánó protestans gyülekezetek' alakulását a' physikai erőszak' minden eszközeivel akadályozzák.

Különös az, hogy hazánkban is az 1843³/₄-diki országgyűlésen, midőn a' vegyesházassági viták rendén voltak, találkoztak olyanok, kik a' placetumi jogot mintegy törvényerejűvé tenni, 's az országgyűlésre kívánták átruházni, hogy az a' pápai iratok fölött mondja ki a' tetszést vagy nem tetszést. A' szabadelműségnek nincs nagyobb ellensége az elfogultságnál. A' szabadság 's önkény sokszor olly közel állanak egymáshoz, mint a' Capitolium 's a' tarpeji szirt-me-

redék. Ugy látszik, hogy a' szabadság csak úgy képes az előítéleteken is fölülemelkedni, ha a' szeretettel fog kezel.

Magyarhonban a' kath. egyház' szabadságát az elébbi kormányrendeletek többé nem korlátozzák, 's így a' fönnemlitett legfelsőbb rendeletre alapított tetszvényi jog is elvesztette kötelező erejét; 's ennél fogva a' püspökök nyíltan kijelentették, hogy ők ezentul hivatali ügyeikben Romával közvetlen kívánnak közlekedni, 's ha onnan folyamodásaikra olly brevéket kapnak, mellyek' tartalma a' polgári kormányt is illeti, például: ha vegyes-házasságokban akadályi elengedést nyernek, azokat az illető helyen tudomás végett bejelenteni kötelességöknek ismerendik.

21. §. A' kegyuri jog (Jus patronatus).

Valamint a' polgári hatalom' hivatalnokait, kik a' végrehajtás' organumai maga választja és nevezi ki, úgy kétségtelenül az egyházi javadalmak' elválasztása, kinevezése és fölavatása is magát az egyházi hatalmat illeti. A' világi fejedelmek, polgári testületek, vagy egyes családok' fejei csak azon remény' fejében nyerték az egyháztól az általuk alapított vagy megajándékozott papi állomásokra a' kinevezési jogot, hogy az egyházat tehetségökhöz képest állandóul védeni, 's külső szükségének fedezésében folyvást gyámolítani fogják.

Kezdetben ezen gyámjog csupán az alapító' személyére volt szorítva, később a' korona és uradalmak' örökösire is átszállott; honnan következett aztán, hogy az egyház' célja és szelleme ellen gyakran olly személyeknek adományoztatnak a' javadalmak, kik az egyház' érdekeinek nem előmozdítóí, hanem vagy épen megrontóí, vagy a' szent czélokra szánt jövedelmek' henye elköltőí lettek. A' világi szellem és vérkegyelés a' gyámuri-jog' utján csúszott be az egyházba, a' clerus' hivatalvágjának ez adott legfőbb táplálékot, e' jog gyakran lett az összeütközés' köve az egyházi és világi hatalom között; 's bárha a' lelkesebb pápák és zsinatok a' viszszaéléseknek rendeleteikkel gátot vetni erélyesen törekedtek, nem leheté mégis tökéletesen megszüntetni az egyházra e' joggyakorlatból háromló káros eredményeket.

Az egyháznak anyagi javakra és védelemre szüksége van, ezeket hiveinek buzgóságától nyerheti. A' fejedelmek, miután keresztényekké lettek, gondjukat az egyház' gyarapítására 's fölmagasztalására fordították. Püspökségeket 's más egyház-szolgálati állomásokat alapítottak, vagy a' főnállókat javadalozták. Így hozta magával a' hitbuzgóság, mert a' kiben a' hit él, 's az egyházban isteni csalhatatlan institutiót tisztel: lehetetlen hogy ennek fönntartására, földiszítése- 's terjesztésére veszendő javainak egy részét földözni magában ösztönt, készséget ne érezzen. Aztán az egyháznak adott javak bőven kamatozván, a' szenvedő emberiség' fölsegéllésére, a' tudományosság, miveltség 's életjámorság' terjesztésére, az emberi társaságnak legjövedelmezőbb tőkéivé váltak. Azért a' fejedelmek' buzgósága a' hatalmasok- és vagyonosokban számos követőkre talált, 's ama' hiterős századokban alig volt főbb rangu és nagyobb birtoku család, melly az egyház' dicsőítésére, 's ez által az emberiség' javára intézeteket ne emelt volna.

A' szellemet, melly akkor a' kereszténységet lelkesítette, mivel a' hitből 's istenességéből eredett, a' mult század sötétségnek, tudatlanságnak, vagy leggyengébben szólva ingerszerű hiedelemnek merete elnevezni; az újabb kor a' nagyszerű romokban bámolni kezdette amaz ocsárlott középkor' nagyságát, 's eljön az idő talán nem sokára, hogy a' jelen századnak annyira magasztalt miveltsége, melly leginkább a' materialismus' terjesztésében, 's a' régibb kor' institutioinak lerombolásában tüntette ki szellemi hatását, csillámló nagysága 's magasztalt tevékenysége mellett is törpének és meddőnek fog mutatkozni a' részrehajlatlan historia' bírálata előtt.

Az egyház viszszozonni kívánván a' pártfogóiuil 's védőiuil önkényt ajánlkozó világi fejedelmek - 's hatalmasok' buzgóságát, őket az egyházi javadalmasok' megválasztására, 's bemutatására joggal ruházta föl, mellyet patronatusi jognak nevezünk. A' statusokkal szoros szövetségekbe lépett egyház; míg szelleme azokban irányadó volt, általjában nem tarthatott tőle, hogy a' pártfogói jog institutioira káros hatásu lehessen, de miután a' világi hatalom ezen joggal élve, a' püspökökben 's apátokban országnagyokat szemelt ki

magának, 's kinevezéseivel politikai érdemeket vagy képességeket kívánt jutalmazni, vagy az egyház' hivatalaira fölemelni; miután az egyházas szellem és hitbuzgoság, itt ott az elválasztandóban kelléktelenségnek is tekintetett: az egyház is az újabb korban a' patronatusi jog' osztogatásában ovatosabb lett.

A' német tartományokban, Bajorországot kivéve, mellynek királyát e' megtiszteltetésben még részesítette, az ujonnan felállított püspökségekre választást vissza szerezte a' káptalanoknak, mellyeket az egyházi köztörvény szerint illet, a' kormányoknak legfőbb a' veto vagy commendatio' jogát hagyván meg. Ez értelemben és irányban kötött a' sz. szék Németországon kívül Belgiummal, és Schweiczal concordatumokat; a' káptalani tagok' kinevezését a' pápa, király, püspök és káptalanok között aránylagos fölosztás és szerződményi külön szabályozás szerint intézvé el. Az angol kormány nem egyszer jelentette ki hajlamát, az irlandi egyháznak status általi ellátására azon föltétel alatt, hogy az érsekek 's püspökök' elválasztásában legalább ellenörködőleg befolyhasson; de a' sz. szék az irlandi clerus' önállóságát 's függetlenséget a' protestantismus' ellenörködése alatt megszoríttatni nem kívánta, 's maga az irhoni szegény papság is a' szabadsággal párosult szegénységet többre becsülte a' szellem zibbasztó díjazásoknál. Az Ejszakamerikai alamizsnákból tartogatott 's angol anyaországi saját hiveinek önkéntes adományaira támaszkodó egyházak nem csak területi, de szellemi bámult növekedéssel haladnak előre és erősödnek. 'S e' dicső eredményeket leginkább önállósági szabadságuk fejleszt ki. Ellenben a' status által istápoltt angolegyház' belereje 's kültekintélye naponkint esőkken, 's a' németországi protestantismust, mellyről minap a' frankfurti gyűlés' egyik tagja azt vallá, hogy a' statustól elválva, fönn nem állhat; mivel benne a' hitegység' éltető eleme hiányzik, a' feloszlás' veszélye fenyegeti.

A' kath. egyházzól sem lehet általán véve azt állítani, hogy minden külső védelem nélkül ellehet, de a' történet annyit bizonyít róla, hogy három századig a' legiszonyubb üldözések alatt a' világ' minden részlein elterjedt, 's jelen-

leg több országokban a' kormányok' minden gyámolítása nélkül fönn áll és virágzik.

Szellemi ország lévén az egyház, nem csak anyagból él hanem szellemből is: 's rajta valósodik Údvezitőknek ama' mondata: „Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.“ A' lélek az, mi elevenít a' test nem használ semmit. A' pártfogás csak úgy kívánatos az egyházra nézve, ha a' pártfogókat is az egyház' szelleme lelkesíti, de ha a' pártfogás saját világi 's politikai nézeteinek tetsző embereit tollja az egyházra: akkor az egyház igyekezzék magának viszszaszerezni a' választás' szabadságát, 's ne becsülje többre az anyagi jótéteményeket a' szellemnél, 's követve Péter apostol' példáját, utasítsa vissza az árt, mellyért szabadsága elvult zálogosítva. A' kath. egyháznak a' szegénység soha sem ártott annyit, mint a' gazdagság. Szegény csak ott volt és lesz, hol hivei a' hitben meghűltek, vagy az arany horju' bálványozására eltévedtek. E' hithidegséget az apostoli egyszerűség melegitheti föl, 's a' pénzsomj' eloltására nincs hathatós szer az evangéliomi igazságok' bátor hirdetésénél. A' religiónak hódító ereje annak isteni szellemében rejlik.

22. §. A' magyar királyok' kegyuri joga.

Magyarországban első sz. királyunk István páratlan apostoli buzgósággal terjesztette a' kath. hitet, 's ennek föntartására püspökségeket alapított, kolostorokat épített és javadalmazott, 's ezen apostoli munkásságának megtiszteltetéseül nyerte a' római sz. széktől a' királyi koronával együtt az általa alapított egyház' körüli pártfogói jogot. Verbőczy a' H. K. I. R. 11. czim. e' jog' eredetéről következőleg emlékezik: „Quia Hungari non per praedicationem Apostolicam, vel Apostolorum, quorum principis vicem et personam in terris Papa gerit, sed per institutionem proprii regis eorum sanctissimi videlicet Stephani Regis conversi sunt ad Catholicam fidem, qui primus omnium episcopatus, abbatias, praeposituras hoc in regno fundavit, et harum omnium ecclesiarum praelaturas, ac beneficia solus ipse ex nutu summi Pontifi-

cis, quibus maluit, idoneis tamen et virtutibus prohibitatum insignitis contulit.“ — II. Sylvester pápa pedig az apostoli sz. királyhoz irt válaszában e' jogot ezen kifejezésekkel ruházta sz. Istvánra 's törvényesen választott, és megkoronázott utódaira: „Et quia nobilitas Tua Apostolorum gloriam aemulando, apostolicum munus, Christum praedicando ejusque fidem propagando gerere non est dedignata, nostrasque et sacerdotii vices supplere studuit, atque apostolorum Principem prae caeteris singulariter honorare: idcirco et Nos singulari insuper privilegio Excellentiam Tuam, tuorumque meritorum intuitu haeredes ac successores tuos legitimos, qui sicut dictum est, electi atque a Sede Apostolica approbati fuerint nunc et perpetuis futuris temporibus condecorare cupientes: ut postquam Tu et illi Corona, quam mittimus, rite, juxta formulam legatis tuis traditam, coronatus vel coronati exstiteritis, crucem ante se Apostolatus insigne gestare facere possis, et valeas, atque illi possint valeantque: et secundum quod divina gratia Te et illos docuerit, Ecclesias regni tui praesentes et futuras, Nostra ac successorum nostrorum vice disponere, atque ordinare, apostolica auctoritate similiter concessimus, volumus, et rogamus, sicuti in aliis literis, quas in communi ad te Te, optimatesque regni. et cunctum fidelem populum per nuncium nostrum, quem ad Te dirigimus. deferendis, plenius haec omnia explicata continentur.“

Világos ebből, valamint az egyházi közjog' elvei szerint is kétségtelen: hogy a' magyar királyok legfelsőbb pártfogói jogukat, mellynél fogva az ország' püspökeit, apát- és prepostjait eddig kinevezték, az egyházi külviszonyok fölött pedig legfelsőbb rendeleteikkel intézkedtek és határoztak, magától az egyháztól nyerték, és hogy az nem azon felségi hatalomnak kifolyása, mellyel a' polgári álladalmat vagy maguk kormányozták. vagy ezentul felelős ministeriumaik által kormányoztatni fogják.

Az első sz. királyunknak engedett terjedelmesebb pártfogói-jog, Kálmán' ideje óta szűkebb körre szorítottat, mi leginkább a' Németországban olly nevezetessé lett investiturai vetélkedések' következtében történt. Mert ámbár buzgó és vallásos királyaink a' püspökök, 's más főpapok' kineve-

zésében a' német császárok' visszaéléseit nem utánozták: még is miután a' németországi káptalanok, 1122 óta a' II. Calixt pápával kötött békeszerződés' nyomán, a' püspökök' választására följosítottak, e' jogukkal a' magyarhoni káptalanok is élni kezdetek. A' magyar egyház' történetében is fönmaradtak nyomai a' káptalani választásoknak, mellyek azonban itt a' fejedelmi pártfogói jog' irányában lábra nem kaphattak ugyan: de mind a' mellett is Zsigmond császár és király nem tartá feleslegesnek a' konstanzi közönséges zsinatban a' magyar királyság' kinevezési jogát maga és utó-dai' számára a' sz. Istvánnak engedett kegyuri jog' megerősítése által biztosítani, mire a' zsinat annál hajlandóbb lehetett, minél kitünőbbek valának Zsigmondnak az akkori egyházi viszályok' kiegyenlítésében szerzett érdemei.

Egyébiránt is a' magyar királyok a' kinevezési joggal élve, az egyháznak mindenkor engedtek annyi befolyást a' püspökök' választására, mennyit az az akkori körülmények szerint, 's az akkori status-szerkezetben magának igényelhetett. Tanácsaikban, még ha táborba mentek is, több püspökök ültek, a' főtítoknoki vagy kancellári magas hivatalt többnyire primások, a' helytartóit 's kincstárnokit igen gyakran püspökök, vagy más egyház-fönökök viselték, kik ezen állásukban a' püspökök' megválasztásában is illő befolyást gyakoroltak. Az újabb korban pedig, midőn az országos főhivatalokra már világiak alkalmaztattak, a' primások tették a' megüresedett püspöki székekre a' kijelölést, 's a' fejedelem' bizodalmit bíró más püspökök is legfelsőbb kéziratok által nem egyszer szólítottak föl azon egyháziaknak, kiket ők a' főpásztori magas, de terhes hivatalra alkalmasoknak ismernek; megnevezésére.

Az illy választási mód, ha nem is tökéletes, mivel mellőzhető, de még is megnyugtató, 's legtöbb esetben kielégítő biztosítékot nyújtott a' magyar kath. egyháznak, hogy a' főpapok' megválasztásánál az egyházas szellem, papi érnység és tudományosság' súlyozó kellékeknek tartattak. Magyarország' története, mellynek lapjain a' nagy nevű és híré püspökök, az apostoli buzgóság' munkáiban fáradhatlan főpásztorok sehol sem hiányzanak, igazolják e' nézetünk' helyességét, de egyszersmind azon méltányos kívánatot, azon

alapos követelést is: hogy ő Fölsége magának és törvényes utódainak a' püspökök, apátok és prepostok' kinevezését, mint az átruházhatlan legfelsőbb pártfogói jog' kitünőbb hatáskörét, a' III. t. cz. 7. §-ában, a' változott kormányformában is, melly szerint a' korona' tanácsosai egyedül csak a' felelős ministerek lettek, az egyháznak, melly egykedvű a' kinevezendők iránt ép' ugy nem lehet, mint saját léte vagy nem léte iránt, engedjen a' főpapok' megválasztásában legalább annyi tért és befolyást, hogy az a' bizodalmat kiválólag bíró, mivel az egyházi téren érdemekkel tündöklő, egyházi férfiak' kijelölésével, ohajtását nyilvánithassa. Történjen aztán ezen kijelölése az érdemeseknek az összes püspöki kar által nemzeti zsinatban vagy azon kívül; nyilvánuljon ezen ohajtás az elárvult székes megye' papjainak részéről, vagy follyanak be vegyes egyházi gyülekezetekben a' hivek is képviselők által a' bizodalom' megszavazásában (noha az első módot tartjuk legbiztosablnak), csakhogy az egyházi szellem, 's egyházi érdekek legyenek ott a' főtenyezők 's irányadó vezéresillagok, magát az egyházi befolyást tekintvén lényeges kérdésnek, annak bár mellyik alakját egész lelkesedéssel fogjuk üdvezleni.

Es e' kérdés a' püspöki tanácskozásokban ugyan csak mellesleg érintetett meg. de azóta a' kath. clerus nyilatkozataiban sürűbben merült föl, 's nincs talán pap, vagy egyháznak javát és virágzását ohajtó laikus, ki annak fontosságát 's hatását a' kath. egyházi életre ne érezné; 's mintán honunkan a' két protestans telekezet egyházi előljáróit maga választja: nem fogja senki tulságosnak tartani a' katholikuskok' részéről is nyilvánuló azon ohajtást: miszerint ő Fölsége kinevezési jogának épségben tartása. 's a' ministeri előterjesztés- és ellenjegyzésnek. törvényszabta gyakorlata mellett a' kath. egyháznak püspöke, vagy az illető káptalanok, lelkészek, és értelmesh világiak is mutathassák be azok névsorát, vagy jelelhessék ki azon egyházi férfit, kire a' püspöki legfeuségebb hivatal' lelki hatóságát ruháztatni. kinek főpásztori vezérletére lelköket 's a' religio' isteni letéteményét bizni kívánják.

Hogy szelleménél fogva a' kath. egyház' ezen választási befolyást mindenkor és mindenütt igénybe vette, 's arról még akkor sem kívánt lemondani, midőn a' kinevezési jogot a'

Fejedelmeknek átengedte : azt az egyházi történet' okleveleiből bebizonyíthatnók, ha e' tárgyat most okadatosan kívánók fejtegetni. A' papi fölszentelés' szertartásában nyíltan bevallja a' kath. egyház' ezen ős régi irányát, midőn a' papsághoz és néphez e' szavakat intézi: „Neque enim fuit frustra a patribus institutum, ut de electione illorum, qui ad regimen altaris adhibendi sunt, consulatur etiam populus, quia de vita et conversatione praesentandi, nonnunquam ignoratur a pluribus, scitur a paucis, et necesse est, ut facilius ei quis obedientiam exhibeat ordinato, cui assensum praebuerit ordinando.“ A' trienti atyák pedig a' XXIV-ik ülés. 1-ső fej. e' tárgy iránti határozatukat illy értelemben formulázták: „Ha az egyházi hivatal' minden fokozatinál gondosan és okosan arra kell törekedni, hogy az Isten' házában semmi rendetlenség, semmi fonáság ne talál-tassék: sokkal inkább kell oda munkálkodni, hogy az egyházi legfőbb fokozaton állónak megválasztásában hiba el ne követtessék, mert az Ur' egész családjának rende és állapota lesz ingataggá, ha a' főben hiányozni fog az, mi a' testben megkívántatik. Azért mind azokat, kiknek a' főpásztorok' megválasztására joguk van, vagy arra bármi befolyással lehetnek, mindnyájan és fejenként inti és felszólítja a' sz. zsinat, hogy megemlékezvén, miszerint Isten' dicsőségére 's a' népek' üdvére hasznosabbat nem tehetnek, mintha az egyházak' kormányára jó és alkalmas pásztorokat mozdítanak elő. és hogy nagy bünt követnek el, ha a' méltóbbakat és érdemesebbeket elmellőzik: ne hajtsanak a' nagyravágyók' kérelmeire, ne kövessék az emberi vonzalom' sugallatit, vagy az ajánlkozók' tolakódásait, hanem egyenesen csak az érdemeket mérlegezvé, azokat léptessék elő, kik arra tudományuk, erényességük, 's más. az egyházi törvényekben megszabott kellékeknél fogva érdemesek; ennek megítélésében pedig „tekintélyes jámbor és tudós férfiak' tanuskodásait használják.“

Nem akarta ugyan a' trienti zsinat a' kinevezési jogot elvenni azon buzgó Fejedelmektől, kikre azt az egyház' feje az egyház körül tett érdemek' elismerésül ruházni jónak látta, de ezek' határozatából kitetszik, milly gondosan követelte tőlük, hogy a' megválasztásban legyenek ovatosak, lelki ismeretesek, 's éljenek azoknak tanubizonyosságával, kik képesek kiismerni a' papi egyénekben a' püspöki kellékeket, 's

azon tulajdonokat megbírálni, mellyek az egyház' kormányzására választandókban mulhatlanul megkivántatnak. Honnan jöhetne pedig a' kivánt tanuskodás másunnan, mint magától az egyháztól, leginkább pedig annak buzgó és apostoli tulajdonokkal bíró főpásztoraitól; mint azon papoktól, kiknek körében él, társalog, és hivataloskodik a' megválasztandó, vagy azon hivektől is, kik papi buzgóságán épülnek, tudományának világánál hitben erősödnek, 's erkölcsi példájának ösvényén a' ker. erények' követésére fölbuzdulnak? Bármí más részről tett ajánlatok, főleg pedig politikai irányok, vagy politikai érdek' mérlegezései, az egyház' célját eltévesztik, üdvét, békéjét és jóllétét veszélyeztetik, 's csaknem gyógyíthatlan sérvekkel tetéznék bajait, mellyek különben is a' politikai zavarok' hullámozásai közt belbékéjét annyira háborgatják. —

Hiszszük, hogy a' nem sokára megtartandó nemzeti zsinat e' kérdés' megoldásában eltalálандja a' sz. korona' jogának, 's egyházunk' leggyengédebb érdekeinek kiegyenlítési módját, 's azon hiv 's tiszta keblű papoknak 's világi katolikusoknak, kik a' magyar kath. egyház' ügyével foglalkozni szeretnek, 's az átalakulási események' kifejlődésének némi aggodalommal néznek elébe, kedélyeikre is megnyugtatólag fog hatni, de hiszszük azt is, hogy legjobb a' tiszta vallásosság' szellemétől áthatott fejedelmünk, 's az egyházi érdeket az ovatosság' egész gyengédségével kimélni tudó kormányunk nem fogja megtagadni a' kath. egyháztól azon befolyást, melly nélkül saját szellemi életét, az elkorszosodástól, 's állandóságát a' politikai irányok' változásaitól eléggé biztosítottak nem tarthatná.

A' kath. fejedelmek, mint az egyház' védnökei 's pártfogói csak az érsekek, püspökök 's más papi dignitariusok' kinevezését kivánták, a' pápák által személyeikre ruháztatni, de az egyszerű javadalmak, 's az alárendelt egyházi hivatalok' betöltése minden egyház-megyében a' püspök' kezében, hova rendszerint tartozik, meghagyatott. A' püspök. az egyházi közjog szerint megyéjében az egyházi javadalmaknak rendes adományozója (collator ordinarius). A' mi különös jogcimmél fogva adományozási hatósága alól elvéve, vagy concordatumok' utján a' pápának vagy fejedelmeknek föntartva

nincsen: azokban övé a' kinevezési és tisztadási jog. Benne központosulván az egyház-megyei kormányzat, 's lelki hatalom eredetileg csak az ő hivatalához levén kötve, természetesen tőle kell kifolyni a' többi alárendelt hivataloknak is.

A' kanonokok a' püspök' tanácsosai, a' sz. székek' rendes birái, egyházi alapítványok' kezelői 's a' trienti zsinat' határozata szerint ezen fölül a' növendék papság' oktatói 's fölügyelői. Mind ezen czimeknél fogva is senkit sem illehet annyira a' kanonokok' kinevezése. mint épen a' püspököt, kinek ha megyéjében hatásköre nem volna az érdemeiket megjutalmazni, 's tanácsadóul a' legalkalmatosbakat kiválasztani, a' kormányzásra megkivántató egyik, csaknem nélkülözhetlen kelléktől fosztatnék meg; mert jutalom és félelem, ezek, mig a' pap is csak ember lesz, az ember' tetteinek ingerei, 's következőleg a' kül-kormányzásnak sikeres eszközei maradnak.

Mária Terezia királynő' koráig a' kanonokokat honunkban is a' megyés püspökök nevezték, ekkor kezdték a' püspöki tiszt-levelekbe (collationales) beiglatni ama' záradékot: hogy ő Fölsége a' kanonokságokrai kinevezést magának fönn tartani kívánja, meghagyván a' püspöknek azontul is a' kijelélést. Azóta a' jelen időig ezen reservata erejénél fogva az üres káptalani székekre a' kinevezést ő Fölsége folytonosan gyakorolta, de Battyányi József primás, és Eszterházy Károly egri püspök, kiknek tiszt-leveleik még ezen záradék nélkül adattak ki, noha hosszú és szerencsés kormányuk boldogult első Ferencz királyunk' uralkodási éveiben is még jó darabig tartott, életök' fogytáig gyakorolták kinevezési jogukat, melly a' fönidézett II. Lajos VII. rendel. 21. czikke és a' százados szokás szerint is őket illette.

Az erdélyi püspök a' három első stallum' kivételével, valamint a' fogarasi g. e. püspök is különös czimeknél fogva, mellyek királyaink által is helybenhagyattak, a' kinevezési joggal mind e' mai napig háborítatlanul élnek.

Mint hogy ő Fölsége az utolsó pozsonyi országgyűlési III. t. czikk' 7-ik §-ban csak a' püspökök, apátok- és prépostok' kinevezését jelelte ki olyanoknak, mellyek átruház-

hatlan pártfogói jogához tartoznak: a tanácskozó püspökök ebből méltán következtették, hogy ő Fölsége positiv törvény ellenében jogfönntartással nem élhetvén, a kanonokságok betöltésében őket régibb, egyházilag 's polgárilag is törvényes kinevezési jogukba hallgatólag visszahelyezni kegyeskedett.

És ők ezen hallgatag jogelismerésben az egyházi szabadság' derültét pillanták meg; mert vissza emlékezve azon nem épen ritka kinevezési esetekre, mellyekben a' világi pártfogás, az elvonulni szerető valódi érdem helyet a' papi nagyravágyást, vagy a' személyes hajlamok' részrehajló tanuskodását tisztelte meg kanonoki javadalmakkal: csak nyemrénynek vehették az egyházra nézve, ha a' káptalani tagságokra elválasztás és kinevezés ismét az egyházi hatóságok' körébe esik vissza; tagadhatlanul igaz lévén az: hogy a' főpásztorok, 's a' megyei papság csakugyan legilletékesb birái lehetnek az egyházi szolgálat' terén szerzett érdemeknek, vagy az egyháztól igényelt értelmi, 's erkölcsi képességeknek.

Ez utóbbi szempont fölött bővebben értekezvén egymás között, egy felől ugyan a' kath. egyház' megmásíthatlan szerkezetét véve tekintetbe, csak magukat érezheték föl jogosítottaknak az érdemesek és alkalmasok' elválasztására is; de mégis megértve a' kor' szükségait: készeknek nyilatkoztak szabályok' elfogadására, mellyek szerint a' kijelelésben, határozott alak szerint a' megyei papság is részt vehessen. Miért is e' kérdés további eldöntését, és jelesen a' választási mód' meghatározását a' közel tartandó nemzeti zsinat' teendői közé kívánták soroztatni. —

23. §. A' katolikusok' petitioja.

A' vallás' dolgában alkotott XX. törvényczikk az egyház-politikai viszonyoknak hazánkban új irányt adott, olly elveket állítván föl, mellyeknek részletes alkalmazása a' kath. egyház' álladalmi viszonyait egészen megváltoztathatja; ha jobbra-e mint azt mi akarjuk, a' kath. nép' egyházas érzelmétől függ, melly minthogy e' hon' összes népességének

nagyobb részét teszi, épen a' népképviselési rendszer' behozatalával arra is hivatva van, hogy az egyház' részére a' törvényhozás' útján önállást, 's legalább annyi szabadságot biztosítson, mennyivel a' többi vallás-felekezetek már-is bírnak.

A' törvényezikk által ki van mondva: hogy az ország status-vallást többé nem ismer, hanem minden bevett vallásokat politikai szempontból (mert a' törvényhozás beléremileg a' vallásokról ítéletet nem is hozhat) egyenlőknek tart, 's külügyeik' elintézésében a' viszonyosság' elvét fogja követni. Ezen általános elv a' kath. egyháznak historiai alapon nyugvó jogait 's az álladalommal szoros viszonyait egy felől ugyan megingatta, de más részről azt azon tér' elfoglalására utasította, hol magát a' nyomasztó pártfogoltság' függése alól az önállás' szabad 's ép' azért kívánatosabb állapotára fölemelheti.

A' magyar kath. egyház a' nemzet' nyolczszázados történetével kifejlett, magyar alkotmányban mint egyik jelesb tényező bennfoglalva volt. a' magyar clerus, mint első status kitűnő politikai jogokkal bírt; de viszonylag a' királyi hatalom is az egyház' igazgatására kiterjeszkedett. — Azonban mellette a' protestansok és nem egyesült görögök' egyházai önállóságra 's a' statustól függetlenségre vergődtek föl, míg ő a' pártfogoltság' historiai elsőségében a' kormányhatalom' gyámsága alatt a' külbefolyás' zsibbasztó korlátai közt hasonló szabadsággal nem dicsekedhetett.

Mi természetesen látjuk azt, hogy a' régi alkotmányrendszer' változtával, a' népképviselési 's felelős ministeri kormányrendszer' behozatalával a' kath. egyház' álladalmi viszonyainak is változni kellett, 's azért kevésbbé sem ütköztünk meg azon, hogy a' törvényhozás a' bevett vallások' tökéletes egyenlőségét egyház-politikai elvül tüzte ki. de mind a' mellett is a' vallási újabb törvényezikk, mikép az formulázva van, a' püspökökben nem kis aggodalmat okozott, 's azt ők a' főrendi tábla' üléseiben nyíltan bevallván, annak szövegét egy-két szó hozzáadásával módosítani kívánták. — Ugy de a' rendi tábla' felszólalásukat nem méltányolva, a' törvényjavaslat' szerkezetén semmit sem tágitott, 's a' már

akkor működő felelős ministerium' közbevetésére ő Fölsége a' törvényzikkeket azonképen szentesítette meg.

Hogy olvasóink magukat e' törvényczikk' irányá 's értelme körül tájékozhasák, mi annak betűszerinti szövegét ide igtatjuk 's a' katolikusokban aggodalmat gerjesztő pontokra tett észrevételeket röviden ismételni fogjuk. Tartozunk ezzel a' petitio' eredetének fölvilágosításaul, mert annak keletkezésére okott e' törvényczikk' szolgáltatott.

XX. Törvényczikkely, a' vallás' dolgában.

1. §. Az unitaria vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánítottatik. — 2. §. E' hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül. tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítottatik meg. — 3. §. Minden bevett vallásfelekezetek' egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek, 's ez elvnek részletes alkalmazásával a' ministerium az illető hitfelekezetek' meghallgatásával a' közelebbi törvényhozás' elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni. — 4. §. A' bevett vallásfelekezetek' iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül mindenkinek kölesönösen megengedtetik. — 5. §. A' ministerium rendelkezni fog, hogy a' bevett vallásokat követő katonák saját vallásu tábori lelkészekkel láttassanak el. — 6. §. Az 1844: 3-ik t.czikknek rendelete a' görög nem egyesült vallásuakra is kiterjesztetik. — 7. §. Ha valamelly község görög szertartásu lakosainak bár nagyobb része fogja jövendőben hitvallását megváltoztatni, illy esetben a' községi egyház az előbbi valláson hátramaradt lakosok' birtokában hagyandó; a' meny nyiben téhát a' legujabb időkben is hasonló esetek közigazgatási tárgyalás alatt volnának, azok a' főnebbi elvek szerint lesznek elintézendők; de ezen törvény' elveinél fogva a' jelen állapot visszahatólag foglalások által háborítottatik meg nem engedtetik, 's azért a' melly egyházak iránt folyó évi január' első napjaig vagy kérdés nem tamásztatott, vagy közhatalósági elintézés jött közbe, azok kérdés alá többé nem vétethetnek. — 8. §. A' görög n. egyesülteknek vallás, — és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga is az álladalom' felügyelésé mellett ezennel biztosítottván, e' czéلبől a' magyar felelős ministerium lehető legrövidebb idő alatt, mindenesetre

pedig a' legközelebb tartandó országgyűlése előtt, egybe-
hivandja az összes felekezet által választandó egyházi gyüle-
kezetet, (congressust) mellynek tagjai addig is, míg annak
szerkezete törvény által rendeztetni fog, ez úttal, a' külön-
böző nyelvű népekre való tekintettel oly arányban választ-
andók, hogy az egyházi osztályból 25, a' világitól 75, 's
ezek közé a' határ örvidékről 25 követ küldessék.

E' törvényczikk 2-ik §-ára a' kath. egyház' részéről azon
észrevétel tétetett: hogy a' vallások' egyenlősége status poli-
tikai szempontból-tekintve, másban nem állhat, mint abban,
hogy a' bevett vallás felekezetek saját religioi 's egyházi
ügyeik' elrendezése- 's kormányzásában, valamint a' vallás'
nyilvános gyakorlatában- is egyenlő szabadsággal birjanak,
's ha a' statushatalom' ótalmára szükségök volna azt nála
minden különbség nélkül ugyanazon mértékben fölталálják. Az
ily értelemben vett egyenlőség ellen a' katolikusoknak. kik
azt részökre is igénybe veszik, nincs észrevetelük: ők nem
ohajtanak semmit inkább, mint hogy a' religio 's egyház sa-
ját terén 's hatáskörében háborítatlanul, 's tökéletes szabad-
sággal mozoghasson, 's szellemi hatását saját hitelvei 's egy-
házi szerkezete szerint szabadon kifejttesse.

Maskép' vélekedtek a' viszonyosság' elvéről, melly néze-
tük szerint a' gyakorlatban félreértések és surlodásokra fog
alkalmat szolgáltatni a' vallásfelekezetek között, sőt az alkal-
mazásban magát a' törvényhozást is a' kath. egyház' elvei-
nek, innen eredő jogainak, 's törvényszabályainak sértésére
elvezetheti: azért minden balmagyarázatok' megelőzése, vagy
helytelen alkalmazások' kikerülése tekintetéből ezen 2-ik §-ust
e' szavakkal kívánták bővitetni: „saját hitelveik, 's
egyházi szerkezetök' épségben tartása mel-
lett.“ 'S gyakorlati példákat is idéztek föl annak megmuta-
tására, hogy tökéletes viszonyosság a' hitelvekben, tanok-
ban, 's ezekre alapított egyházszerkezetben egymástól eltér-
ő, sőt sokakban épen ellentétben álló vallásfelekezetek kö-
zött nem létezhetik: mert például: a' katolikusok' egyház-
kormányva az isteni hierarchia' rendszerén alapszik, mellyben
a' lelki hatalom a' püspök' hivatalában központosul, 's onnan
ágazik el tovább: a' protestansok e' rendszert a' presbyteri
egyenlőség vagy épen az egyház' világi kormányzat-rendsze-

rével cserélték föl. A' katolikusoknál az isteni küldetés' szakadatlan lánczolatán a' felszentelés' kegyereje által adatik kézről kézre, 's terjesztetik tovább a' papi rendiség' hatalma; a' protestansoknál a' papság' hatalmát a' vocatio' utján magától a' néptől veszi.

A' protestansoknál a' házassági kötél nem feloldhatlan, a' házassági akadályok' egyrésze ilyeneknek el nem ismeretik: ők azt, hogy házassági pereik sz. széki bíróság előtt follyanak, szükségesnek nem tartják. a' gyermekek' nevelésére nézve pedig követelik, hogy vegyes házasságokban mindkét nembeli gyermek apja' vallását kövesse: a' katolikusok' hitelvei és tanai ezekben is különbözök. — Mi az érvényesen kötött házasságokat feloszolhatatlanoknak tartjuk, az akadályoknak törvénszabta számát és fokozatait le nem szálíthatjuk, a' házassági perekben a' világi bíróság' illetékességét a' trienti zsinat' nyílt tiltakozása' ellenére el nem ismerhetjük, a' vegyes házasságokból származott gyermekek' nevelését illetőleg pedig a' szülék' szabad egyezkedését bármily kényszerítő törvéynél hitelveinkel, és átaljában a' vallásszabadsággal megegyezőbbnek állítjuk. Valljon tehát ha ezekben is akarná a' törvényhozás a' tökéletes viszonyosság' elvét alkalmazni, nem fognának-e egyik vagy másik vallásfelekezethez hitelvei 's egyházi szerkezete megsértetni? 'S ha igen, mi lenne akkor a' szinte törvényes elvképen felállított vallások' egyenlőségéből? — Múltányos volt tehát és helyes a' katolikusok' részéről e' pontra tett észrevétel, mellynek alaposságát még több részletes fejtegetésekkel is belehetne bizonyítani. A' fő rendek azért a' kívánt clausula' felvételébe bele egyeztek, de a' rendi tábla azt, valamint a' többi szakaszokra tett észrevételeket is kétszeri felszólítás után sem fogadta-el.

A' 3-ik §-ban a' törvényhozás egy nagyszerű egyház-álladalmi elvet állított föl, midőn a' cultus és oktatás' költségeinek fedezését a' közálladalom' terhére átvállalta. A' katolikusok e' rendszabályt nem vehették más értelemben, hanem: hogy a' status a' bevett vallások' egyházi és iskolai szükségzeit, mennyiben saját jövedelemforrásaik, 's alapítványaik elegendők nem volnának, potolni kívánja: az illy értelemben vett törvényes intézkedés csak hálára kötelezhetné le a' bevett vallások' egyházait azon törvényhozói

hatalom iránt, mely a hiányok és szükségek' fedezésére nagylelkűleg ajánlkozik.

Azonban okuk vala sejdíteni, sőt föl is tenni, hogy a' czikk' 3. §-a által egy olly rendszabálynak alapja van megvetve, mellynek végrehajtása az egyházak' szabadságát 's önállóságát veszélyeztetné, a' katolikusokat pedig talán még vallási és iskolai saját alapítványaiktól is megfosztaná, hogy aztán a' status kegyelemkenyerére szorulni kénytelenítettessenek.

Föllehet, mondám tenni akármelly kormányhatalomról azt, hogy midőn a' cultusok és iskolák' költségeinek fedezését elvállalja, azok fölött fennsőséget 's rendelkezési jogokat- is kíván magának elsajátítani, hogy mind kettővel a' statuspolitika' czéljaira szabadon intézkedhessék. E' rendszerben az egyházak' autonomiája vagy egészen megvolna semmisítve, vagy legalább szűk korlátok közé szorítva; 's az oktatás' szabadsága azon mértékben nehezítve, mint a' statushatalom azt az egész országban egy systema alá vonni, 's e' vallás felekezetek' irányában közösíteni törekednék.

Méltán gerjeszthete azért a' katolikusokban aggodalmat a' 3-ik §-ban felállított általános rendszabály, melly, miután a' XIII. Czikk' 2. §-ában a' kisebb rendű bármilly vallásfelekezeten levő papság' kártalanítása- 's jobb ellátásáról már gondoskodva volt, a' cultust illetőleg feleslegesnek is tetszhetett. Ők tehát aggodalmuk' megszüntetéseül két járulékkal kívánták e' §-ust bővitetni. 1-ször) A' vallásfelekezetek' javainak 's alapítványainak biztosítására nézve indítványozták e' szavak' közbetételét: „a mennyiben azok a' vallásfelekezetek' mostani javaikból 's alapítványaikból ki nem telnék.“ 2-or) Az oktatás' szabadságát- is biztosítandók. még e' szavak' beigattatását is kérték: „az oktatás' szabadságnak saját elveik szerinti teljes alkalmazása mellett.“ miszerint aztán e' 3-ik §. szövege egészben e'kép állott volna „Minden vallásfelekezetek' egyházi és iskolai szükségai, mennyiben azok a' vallásfelekezetek' mostani javaikból 's alapítványaikból ki nem telnék, és az oktatás' szabadságának saját elveik sze-

rinti teljes alkalmazása mellett, köz álladalmi költségek által fedeztessenek, 's ez elvnek részletes alkalmazásával, a' ministerium az illető hitfelekezetek' meghallgatásával, a' közelebbi törvényhozás' elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni." De b. Vay Miklos korona ör' azon megjegyzésére: hogy a' törvényjavaslat' e' 3-ik §-a is a' debreczeni Superintendia' petitioja értelmében készülvén, czélja a' vallási 's iskolai alapítványok' lefoglalása már csak azért sem lehet, mivel a' protestansok is saját alapítványaikat megtartani kívánják, egyházi 's iskolai önkormányzási jogukat semmi anyagi érdekeknek felnem áldozandók: az első záradék a' főrendek' részéről mint felesleges mellőztetett, az oktatás' szabadságát védő járulék a' többség által pártoltatván. Azonban a' rendi tábla ezt sem fogadta el.

Nem maradt tehát egyéb hátra, mint a' kath. egyháznak e' minden törvényes biztosítékot nélkülöző helyzetében, tovább is az eszközökről gondoskodni, mellyek az egyházi érdekek' megvédésére törvényadta joggal és szabadsággal ezenül is felhasználandók lesznek, míg csak a' katholikusok egyház- 's neveléskörüli jogigényei szintazon törvényes biztosítékokkal körül nem sánczoltatnak, mellyekkel a' két prot. felekezetek honunkban régóta bírnak. 's mellyek a' g. n. egyesültek' megnyugtatóására a' t.cikk' 8-ik §-a által ujabbban is megerősítették.

Ez iránt tehát a' püspökök több világi katolikusokat is körükbe meghíván, velök több izben tanácskoztak, minek eredményeül tekinthető a' katolikusok által az országgyűléshez benyújtott petitio, melly szörül szóra csak ennyiből állott:

„A' törvényesen kimondott 's általunk is üdvezlett lelkismeret-szabadság, 's vallások közti egyenlőség' tekintetéből, de a' kath. egyház' biztosításaul is kívánjuk, hogy: 1-ször. Valamint minden bevett vallások' egyházának polgári hatalom' irányábani viszonyaik egyedül törvény által vannak meghatározatva: ugy a' kath. egyháznak polgári hatalom' irányábani viszonya is a' szabadság 's vallásos függetlenség' alapján hasonlóan törvény által rendeztessék, és minden ellenkező gyakorlat 's rendelet megszüntessék. 2-szor. A' törvény

által sem tiltott, sőt az 1559: 41. 's több törvények által engedélyezett zsinatok 's egyházi gyülekezetek' szabad tartása ne akadályoztassék. 3-szor. Az egyéb vallásfelekezetűek' nevelési ügyeire nézve is főnálló felsőbb fölügyelés mellett, a' catholicusoknak saját iskoláik' alapítása. czélszerű elrendezése 's igazgatása iránti joguk biztosittassék. 4-szer. Miként az evangelicusok 's nem-egyesült görögök egyházi 's iskolai alapítványokat önmaguk függetlenül kezelik: ugy a' kath. közalapítványokat, ideértvén azokat is, mellyek eddig a' kir. helytartótanács alatt álltak, kivéve a' magyar kir. egyetem, egy csupán egyházi 's világi catholicusokból álló bizottmány kezelje. Ezeknek törvény általi biztosítását, ugy a' lelkismeret' szabadságának érdeke, 's a' vallások közti egyenlőség' méltánylata. mint a' kath. egyház' szabadságának biztosítása, 's így az azt képező számos hiveknek megnyugtatása egyaránt igényelvén, ebbeli kérelmünket teljes bizodalommal az országos rendek' figyelmébe 's pártfogásába ajánljuk. Kelt Posonyban, sz. Györgyhava' 6-dik napján. 1849."

'S azt Aprilhó' 7-én Ronay János Csanádmegye' követe adá át a' rendi táblának, a' folyamodók' reményét azzal tejezvéen ki hogy a' ház megadandja nekik azon önállást és szabadságot, mit más vallasuaknak a' törvény már megadott. Deák Ferencz igazságügy minister' indítványára, a' petitio, fontosságánál fogva elébb conferentiában határozottatott tárgyalatni. De a' tárgy' fontossága sem vivhatá ki annak, bár legigazságosbnak egyszerű elfogadását. Nyíltan kimondjuk, hogy nem ellenokok, hanem az akarat' hiánya. a' rendi táblának akkori sajátságos, discussiót nem tűrő, az erősbnek hatalma alatt elzsibbadt helyzete szülték az épen nem várt eredményt, hogy a' petitio mint „elkésített" elmellőztessék. Az elvetés' indoka annál meglepőbb lehetett a' katholikusokra nézve, mert az országgyűlés' utolsó orái sem tartattak olly rövideknek, hogy még azokban is törvényjavaslat ne készülhessen a' g. n. egyesültek' kérelméből, 's általa ezen vallásfelekezet' megnyugtatása ne eszközöltethessék.

E' körülmény azonban a' kérelmezők' kedélyére nem hogy leverőleg hatott volna, hanem ügymelletti lelkesedéseket nevelte és élénkítette. Aprilhó' 8-án tartott, számos és

jeles világi tagok által képviselt katolikus tanácskozmányban kimondatott: hogy a' katolikusok' petitioja bárha megfoghatlan könnyedséggel vettetett félre, de meg nem bukkott, 's buknia nem is lehet. Viszszautasíthatlan igényeket foglal magában, jogokat követel vissza, mellyek sajátjai, 's az egyenlőség 's viszszonyosság' törvényes alapján a' törvényhozástól azt kéri részére biztosítani, minek a' többi vallásfelekezetek háborítatlan birtokában vannak.

Lehetlen, hogy midőn minden néposztály a' gyámság alól, mellynek igáját eddig hordozta, kiszabadulni ohajt, 's a' kormány, melly a' szabadság 's egyenlőség' politikai elveit magáéinak vallja, tovább mozdítja a' megunt korlátokat: ép' akkor a' katolikusok' milliói örökké csak azon nevezetessé lett fatalis szóval utasíttassanak vissza „már késő“ vagy épen a' nem akarás' physicali erejével győztessenek le. —

A vallásszabadság olly szellemi erő, mellyet elfojtani nem lehet; olly kincse az emberiségnek, melly a' társadalmi élet' biztosítékaira érdemesebb, mint az anyagi tulajdon: erre a' katolikusok Magyarországon is megfognak érn. A' petitio egyszerű, tisztán egyházi jogkövetelés; abban nem a' papság' érdekei, hanem a' 8 milliónál többre menő katolikus nép' igényei vannak letéve. Akarhatja-e a' kath. nép, melly soraiiban annyi értelmeseket számlál, 's mellynek Isten józan ítélő tehetséget adott, hogy egyháza, miután az elsőszülöttség' jogai tőle elvétettek, annyi szabadsággal 's önállással se bírjon, mint más vallásfelekezeteké? Lehet-e egykedvű és közömbös azon tetemes alapítványok' hova fordítása iránt, mellyekből az isteni tisztelet' disze fönntartatik, papjai díjaztatnak, iskolái költséggel ellátatnak, gyermekei ösztöndíjjal segélyeztetnek, szegényei gyámolítatnak? Lehet-e érdektelen és gond nélkül a' nevelés és közoktatás' irányában, ha hitét, erkölcsét, 's jámbor szokásait gyermekei' szívébe is átültetni ohajtja, 's ha megvan arról győződve, hogy csak a' vallásosság 's istenesség vezetheti gyermekeit a' földi 's világtúli boldogságba? Mi azt tartjuk a' katolikusok a' vallás- és iskolák' ügye iránt eddig sem voltak érzéketlenek, hiszen azoknak felsegállítására tett sok alapítványaik tanúskodnak buzgoságukról. De míg a' fejedelem

's kormánya űrködtek ezek fölött; a' századok' folytán letett megannyi fejedelmi eskü' szentségében 's a' királyok' és az egész uralkodó család' kitűnő 's épületes vallásosságában, valamint azon befolyás- és részvétben, mellyel az előjogokkal feldiszitve volt kath. clerus minden egyházi és iskolai ügyek' vezetésében birt, föl találták űk a' katholicizismus' érdekeinek ama' biztosítékát, melly gondosságukat feleslegessé tette.

Azonban most, midőn egyházunk a' fejedelmi pártfogás' ernyőzete alól kivan rántva, 's a' bevett vallások' sorába állitva, most midőn a' nép a' törvényhozásba' választása által befoly és szavát azon kívül is az igazság és jogosság mellett felemelheti: a' kath. egyháznak saját hiveinek védelme alá kell huzódnia, 's leginkább tőlük várhatja azt, hogy igazságos kérelmeit szavazatukkal pártolják, 's jogainak, 's érdekeinek megvédésében zászlóját, mellyre az egymást ölelő igazság és béke' jelképei vannak kifüggesztve, hiven kövessék. És mi hiszszük, hogy a' katholicusok kik a' vallást politikai jelszónak nem választják, 's azért a' petitiót tisztán vallási 's egyházi ügynek tekintik, mihelyt róla országszerte értesülnek, magukénak fogják bevalani. De erre nézve űket közelebb kell hozni az egyház' érdekeihez, hogy közel láthassák a' katholicizismus' jelen szükségseit, 's annak törvényes biztosítékok nélküli elhagyatottságát maguk is érezhessék. A' világi katholicusokban észrevehető közönyösség egyházunk' ügyei iránt nem annyira a' vallásosság' hiányának tulajdonitható, hanem leginkább azon elszigeteltségnek, mellyben egyrészről a' kormány, más részről megint a' clerus kirekesztőleg kezelték a' külügyi ügyeket és viszonyokat is. Ezentúl adassék a' világiaknak is befolyás az egyház' külviszonyainak elintézésébe; a' mi nem szorosan religiói vagy papi ügy, mi a' lelki hatalom' körén kívül áll, azok tárgyalassanak ezentúl vegyes egyházi gyülekezetekben, hol a' kath. nép is választottai által képviselve legyen. E' czélból elébb az egyes parochiákban alakitassanak az értelmesbektől egyházi gondnokságok, kiknek tisztében álljon az egyház' vagyonára 's a' helybeli tanodára fölügyelni; ezek közül választandó képviselőkben képeztessenek egyházkerületi választmányok, 's innen a' székes egyházak mellé alakitassanak központi bizottmányok, min-

denütt legalább kétannyi világi tagokból állók, hányan oda a' clerus' részéről fognának alkalmaztatni. Egy ilyen organis-mus, mellynek feje, 's elnöke kirekesztőleg csak a' megyés püspök lehetne, a' világi katolikusok' részvétét 's buzgal-mát egyház-ügyeiknek pártolására fölébresztené, az egyház jogainak 's viszonyainak ismeretét terjesztené, 's általában a' már fejlődni kezdett érdekeltég' nyílt körébe a' közszel-lem, egyházas érzelem; 's jog ismeret' világát hozná be, 's a' papirend és világi kath. értelmiség között az egyetértés 's egy célratörekvés' kapcsait fogná erősbbíteni. — A' fön említett utolsó tanácskozmány ezekben fejtette ki az elmel-lőzött petitio körüli nézeteit. Az elszavalt eszmék a' lelkesedés' árjában a' 60-ra menő gyülekezet' közös érzelmével öszszeolvadva a' jelenvolt katolikusok' egyértelműségét elra-gadó nyíltsággal 's őszintességgel tolmácsolták, 's azon reménnyel vigasztalták a' jelen levő püspököket, hogy a' katho-likus világiak' hitbuzgalmának erélyességében 's a' tisztán egyházi ügy körül remélhető egyesülésében föltalálандják majd az egyház' szabadságának 's függetlenítésének kivivására olly szükséges pártolást; nem kételkedhetvén másfelől az iránt sem, hogy a' minden érdekek' kiegyenlítésére olly örö-mest hajló ministeri kormány is nem fog ellenszegülni egy olly kérelem' teljesítésének, mellynek igazságát 's alaposságát csak az elfogultság, 's a' vallások' egyenlőségét és viszo-nyosságát tetteleg megczáfoló részrehajlás tagadhatná. —

24. § A' petitio' további fejtegetése.

A' katolikusok' petitiója jogi tekintetben kétségbe von-hatlanul szilárd alapra van fektetve. Mi annak az April' 7-én tartott követi tanácskozmányban határozott félretételét csak onnan magyarázhatjuk meg, hogy a' tárgy maga új, 's a' követ urak' nagyobb része előtt váratlan is volt; ök, de az ujonnan fölvatott felelős ministerium- is készületlenül le-petvén meg a' petitioval, az egyébkint is az országgyűlés' végnapjaiban egymásra toluló végzendők közt a' hosszabbra terjedhető vitatkozásokat kerülni kívánták. Azon hiedelemben vagyunk tehát, hogy a' megújított petitiót nem fogja a' tör-vényhozás ezentul is könnyűszerűleg félretenni, mert nem

képzeltük, hogy ha egyszer tartalmával a' katolikus népis megismerkedett, 's az értelmesbek mellette nyilatkoztak, épen mivel jog – és igazságon alapul, a' népjogokat képviselő testület azt magától elutasithassa.

Főnebb elmondottuk már, hogy a' kath. egyház' régibb álladalmi viszonyainak a' felelős ministeri kormányrendszerben módosíthatniok kell; csak úgy lehet és lesz valósággá a' törvény által kimondott bevettvallások' egyenlősége, ha ezután a' kath. egyház is maga fogja elintézhetni vallási 's egyházkormányzati ügyeit, 's ha a' polgári kormányhatalom megszűnik rendeleteivel beavatkozni azokba, mik az egyház' lelkihatósági 's önkormányzati köréhez tartoznak. Az egyház autonómiáját semmi polgári hatalomnak alá nem rendelheti, mert isteni küldetésében gyökérező szabad tanítási 's önkormányzati jogáról le nem mondhat. A' polgári hatalomnak kezében levén a' kényszerítő anyagi erő, az egyház' szabadságát saját területén belül legigázhatja, 's a' fegyvertelen erkölcsi hatalom fölött önkényileg uralkodhatik; sőt lehetnek magának az egyháznak is olyan előljárói, kik a' statustól, vagy annak fejedelmétől vett, vagy legalább reménylett kedvezések' tekintetéből önként vonulnak a' polgári felsőség' gyámsága alá; de mivel a' jogérzetet előlni, 's az elnyomott szabadság' visszaható erejét lehetlenné tenni az anyagi hatalomnak még sehol sem sikerült: a' több tartományokban megpróbált, és a' codificatio' utján rendszeresített leigázása az egyházi hatalomnak a' status' korlátlan felsősége alá, nem csak hogy tartósabbá nem tette az újabb alkotmányokat, hanem azon térre is kiterjeszkedvén, mellyet hatalomkarral lehet, csak elfoglalni, de ellenmondás nélkül megtartani nem lenet, átaltában a' törvények' kötelező erejét, és a' végrehajtó hatalom' tekintélyét gyöngítette. Ha a' polgári hatalom az egyházit vagy magához huzza, vagy maga mellett megtörpíti, annál kevésbbé fogja a' helyhatósági tekintélyt, vagy az associatio' jogát kimélni; a' vallási szabadság mindenütt véd-fala volt a' polgárinak, ezt a' historia kétségtelenné teszi. Hozhatunk föl igen közeleső példákat állításunk' bebizonyítására. Ki mondhatja, hogy Oroszország, hol az uralkodóban központosuló stathatalom az egyházit absorbeálta, szabad polgári institutiókkal bir? Ausztria József császár' ideje óta egy egészen új, a' canonicumtól sokban nem csak eltérő,

de avval ellentétben álló egyházi jogtant rendszeresített, hogy általa az egyháznak önkormányzati hatalmát a' mozdulatlan tehetetlenségig lenyügözhesse, de ugyan e' korzakban enyésztek el Ausztriában a' municipalis jogok is, emelte föl fejét a' gyűlölt politialis rendszer, 's lett hatalmassá a' burokracia, melly a' szabadabb mozgást, sőt magának az uralkodónak legfőbb akaratát is mintegy fogva tartotta. 'S mi lön, a' következmény? A' most ott uralkodó fejtelenség, a' reactio' azon neme, melly a' szabadságban rendet alkotni képtelen. Ausztriai Olaszország minden anyagi jölléte mellett talán épen ezen rá erőszakolt egyház-álladalmi rendszer végett gyűlölte meg az őt különben gondosan ápoló igazgatást. — És ha Némethonra tekintünk, hol Bajorországot kivéve, katholikus alattvalóikkal a' protestans kormányok egybántak, mint jogtalan kiskorúakkal: hol a' püspökök' hatalma még a' papi növendék-házak, 's hittani tudományok' irányában is korlátozva, a' papság hatóságuk alól nagyrészben kivéve 's a' polgári alá volt helyezve; hol a' katholikus templomok százanként elfoglaltattak, kath. alapítványok protestans czélokra fordítottak, kath. ifiakra protestans tanítók erőszakoltattak, a' tisztán katholikus főbb 's al tanintézetek a' catholicizismus' elnyomása- 's gunyára protestans kezekre játszottak, 's hol, hogy egyebeket mellőzzünk, a' bécsi congressusban elvül felállított vallási egyenlőség' daczára a' katholikusok mind polgári mind hadi téren szinte valamennyi magas hivataloktól kiszorítottak: mit szült itt a' kath. egyházat minden oldalról korlátozó törvényhozói szűkkeblőség? A' vallási szabadság' megszorításai mellett a' helyhatósági szabadalmakat is felemesztette, a' vallás- és egyház' befolyásától emancipált iskolákban az istentagadásig hitetlen tudósok, a' communismusig duló politikusok, a' keresztény név' eltörléseig féktelenkedő vallás-hirdetők' seregét nevelte, kik nem csak a' kormányhatalom' ostromlását, hanem a' társadalom' kapesainak is szétzuzását tüztéki czélul, 's Némethont a' crisis' szélére vezették, mellyből épen most igyekszik kimenekülni, de a' melyet szerencsésen kiállottnak még nem mondhatunk. Ha a' Németalföldi kormány Hágában, a' belgiumi egyház' szorongatásával alattvalóinak nagyobb részét magától el nem idegeníti vala, kétségkívül a' juliusi forradalom ép' olly kevésbé ingatta volna

meg Wilmos király' uralkodását, mint a' februari parisi események Leopoldét.

A' tizenkilencedik század' liberalismusa nagy bajban süllyk; abban tudnillik: hogy a' kath. egyház' irányában szabadsághoz elvü lenni nem tud, úgy látszik fél a' vallás' hatalmától; holott abban nemtőjére kellene ismernie, mert a' polgári szabadság sehol sem tudott meggyökeresedni, hanem ha a' kereszt' religiojának jelképét tüzte zászlójára. Az olly szabadság, melly a' kath. egyház lenyüggözésével, a' religio' szellemét iparkodik elnyomni, ön magával áll ellentétben, midőn magát a' hierarchia' rémképeivel ijesztgettetni engedi, félelmében azon isteni szellemmel kezdi meg a' harcot, mellynek küldetése a' 'szolgaság' bilincseinek megoldásában, 's a' szabadságot elfojtó egoismus' legyőzésében áll.

Az egyháznak, mivel célja, rendeltetése, 's működési tere egészen különbözik a' polgári álladalmakétól, hatalmának eredete, iránya és szelleme egy magasabb a' polgárin túlemelkedett külön hatáskörben székel; bárha ő is ugyanazon territoriumon teljesíti küldetését, a' statusok' irányában függetlenséget követelni, és vele birni ép' olly hivatása, mint önfönntartásáról gondoskodni. Nem csak a' romai kath. egyház jutott függetlenségének ezen öntudatára, hanem az ujjabb időben önismeretre kifejlett protestans egyházak is ép' az irányban törekednek magukat a' polgári hatalom' fensősége alól, hova a' reformatio' hibás lépése által három század előtt vezettettek, ki szabadítani. A' Skót,-Német,- és Schweizhoni protestantismus' ujjabb mozgalmi egyenesen ide vannak irányozva; keleten az egyház minden merevültsége mellett is nem érzi a' polgári hatalom' beavatkozásának nyomasztó erejét, ott ötet a' polgári szolgaság' terhe, vagy az egyes zsarnokok' önkénye nyomja; északon a' császár-pápaság' bilincseiben van füzve az egyház' szabadsága, de ép' ezért nem képes vagy nem eléggé bátor szavát az önkény' erőszakoskodása ellen fölemelni. —

A' vallási szabadság üres szó ott, hol a' polgári hatalom az egyházat, a' nevelés- 's oktatás' teréről leszoritani törekszik vagy, hol a' törvényhozás arra is följosogítottnak

véli magát, hogy az egyház-kormányzatnak határain belül szabályokat alkosson.

Hazánkban a' kath. egyház' függetlensége 's önkormányzati hatósága mindeddig nem jött kérdés alá, mert egyházunk' eddigi viszonyai az álladalomhoz a' barátságos szövetkezés- 's kölcsönös segély-nyújtás' elveiből fejlettek ki, 's a' patronatusi jog' alapján voltak rendezve. Alkotmányos szabadságunk' örködött a' fölött, hogy a' kormány e' viszonyokkal az egyházi szabadság' elnyomására vissza ne élhessen. Most már a' pártfogoltság' helyzetéből egyházunk is az őt illető jogosság' terére utasított, 's itt hivatva érzi magát részére azon önkormányzati szabadságot követelni, mellyel e' honba bevett más vallásfelekezetek 's azok' egyházai bírnak. A' petitio' négy pontjaiban csak egy szó sincs mi ezen is tulterjedne; 's mi azért feleslegesnek tartanánk minden taglalást, ha szomoruan nem kellene tapasztalnunk, hogy a' petitio' legtisztább iránya, 's legalaposabb követelése elferdítések- 's gyanúsításokkal meghiusítottai szándékoltatik, hogy a' kath. nép annak aláírásától több helyen fenyegetésekkel is vissza ijesztetett. Valóban szomorú állapotra kellene jutni Magyarországon a' katolikusoknak, ha a' hon' minden lakosainak kivétel nélkül megadott kérelmi joggal, ők egyházuk' jogai és az özszesz katolicizmus' tulajdonának védelmére nem élhetnének.

Az 179^o/₁-iki 26-dik törvénycikkben minden meg van adva a' protestansoknak, mit a' katolikusok most a' törvényhozástól petitio' utján követelnek. Annak 4. §-a a' protestans egyházak' önkormányzati jogát egész kiterjedésben elismeri, megerősíti, 's minden fölsőbb parancsolatok, vagy kormányrendeletek általi beavatkozás, vagy változtatás ellen biztosítja, zsinatok', conventek' vagy consistoriumok' tartására őket följogosítja, valamint arra is, hogy magukat önalkotta törvényeik szerint rendezhessék, 's ügyeik' elintézésében szabályozhassák. Az 5. §. által följogosítottatnak iskolák' föllállítására igazgatók, tanárok' választására, a' tanrendszer' megállapítására, külföldi iskolák- 's intézetek' látogatására, 's ott levő alapítványaik' szabad használatára. A' 10. §-ban világos és félreérthetlen szavakban kimondatik: „Hogy az evangelicus templomok 's azok' szolgái, — akárminémű iskoláik, —

kór- és árvaházaik, szegényeik' 's ifiaik' részére tett, vagy még ezután is teendő alapítványok, valamint egyéb adakozások is tőlük semmi tekintetben el ne vétessenek, sem az azokrai gondnokságtól bármi ürügy alatt is meg ne fosztassanak, 's azoknak igazgatása 's kezelése a' közülök arra hivatottaknál sértetlenül meghagyassék, sőt ha netalán az előbbi időkből valamely alapítványok tőlük elvételtek volna, azonnal adassanak vissza saját kezelésük alá, nem tartván fönn ő fölsége mind ezekben, valamint az előbbi pontokat illetőkben is magának egyebet, mint a' királyi fölügyelés' jogát, és hogy az alapítványok az alapítók' szándékának teljesítésére fordíttassanak.

A' protestansok tehát nemcsak egyházi dolgaik' elintézésében, egyházi főnökeik' megválasztásában függetlenek minden álladalmi, vagy kormányi befolyástól, hanem iskoláikban is az oktatás' és nevelés' fontos ügyéről kirekesztőleg csak magok intézkednek, minden bármi jótékony intézkedéseik' igazgatására följogosítvák, alapítványaikat magok kezelik, az egyház- és iskola' minden javai- 's jövedelmeiről, mint tulajdonukról magok rendelkeznek.

A' katolikusok ennyit sem kérnek petitiójukban, mert noha a' királyi egyetem' javai' kath. egyházi alapítványokból állanak, ők ezeket 's az egyetem' igazgatását a' kormánynak önként átengedik. Bárha előre sejdíthetik azt, hogy ezután az universitás, melly eddig is mindenkinek nyitva állott, katolikus jellemét veszteni fogja.

De van a' katolikusoknak ezen kívül saját alaptökejükből ellátott öt királyi akademiájuk, vannak több 's pedig csupán magán alapítványokból keletkezett lyceumaik. Gymnasiumaik pedig vagy egyes püspökök, családok, községek, 's kerületek által alapítottak, vagy a' birtokos szervezetek által láttatnak el a' szinte kath. iskolai alapérték' csekély segélyezése mellett. Szintugy városi nagyobb, és falusi kisebb elemi iskoláik is katolikusok által hozattak létre, 's láttatnak el minden szükségesekkel. És ez így van a' protestansoknál is, kik szinte külön iskolákkal látták el magukat, valamint a' görög nem egyesültek is iskolai külön alapértékeket magok gondviselik, 's iskoláikat különös fölügyelés alatt ma-

gok kormányozzák. Mindenik bevett vallásfelekezet így találta jónak, hogy a' confessionalis különbség, melly mindenkinek édes, gyöngéd féltékenységgel őrzött sajátja, az iskolákban is fönntartassék. József császár e' rendszert status-szempontból megakartta változtatni, de terve épen a' protestansok' erélyes ellentállásán szenvedett hajótörést; ők nyíltan ki-mondták: hogy a' ki iskoláikat veszi e' tőlük, egyházuk' ön-állását támadja meg, ők a' vallási függetlenség' s egyházi önállás' szabadságát az iskolákra is kiterjesztendőnek állították, 's ezen pont az, miért napjainkban a' kath. egyház is Francz- és Némethonban a' kormányok által készített vagy életbeléptetett ellenkező iskolai tervek' irányában a' küzd-térre kilépni magát hivatva érezte, mert ha a' nevelési 's oktatási tér az egyháztól elvétetik, nemcsak félreismerhetlen befolyási joga, hanem mellékesen létele támadtatik meg.

Az egyház nem elégedhetik meg azon csekély biztosítékkal, mellyet a' kormány vagy törvényhozás az által köt le részére, hogy a' vallási oktatást az iskolákban gondossá-gára bizza. A' vallás nem csupán elméleti tudomány, mely-lyet néhány órai előadásban elég volna a' tanítvánnyal meg-értetni; a' vallás a' szív- és érzelem-birtokát is igényli ma-gának, itt kell neki székelni, hogy malaszterejével a' szen-vedélyek' vétkes ingereit legyőzhesse, 's az erényesség' ut-jára vezérelhesse. Nem elég ha a' fő megismerkedett a' hit' elveivel, de tanai a' növendék' gyenge szívét meg nem ha-tották, a' vallásosságnak a' szívben kell meghonosodni, az élet-be kell átültettni, mindennapi gyakorlattá, megkedvelt szo-kássá válni, a' családi 's rokonni viszonyok' szent kapcsaiba átszövődni, az élet' örömeibe és szenvedéseibe vegyülni, 's magukon a' polgári társaság' institutióin is világító szövétnek gyanánt fényeskednie. Ha a' hittanításon kívül semmi más nem fog engedtetni az egyháznak a' nevelési 's közoktatási téren, 's ha a' kormány és törvényhozás egyáltalában a' tu-dományt a' vallástól elszigetelendőnek tartja, hihetőleg mivel tudomány szellemi irány nélkül nem gondolható, azon vallás ellen fog irányoztatni az iskolai oktatás, mellynek föladata: a' magára hagyatott ész' tévedéseit a' hit' világánál az örök igazságok' ismeretére vezérelni, 's a' korlátolt értelmet a' hit' engedelmességére birni: és ekkor az iskola elébb a' hit-hidegség, 's vallási közömbösség, később a' hittelenség és

nyílt vallástalanság' terjesztője leend, ezután pedig saját pártolóját a' statust is a' fölbomlás' örvényébe fogja sülyeszteni, mikép' ezt azon álladalmakban, hol az oktatás nevelés nélkül terjesztetik, 's mind kettő az egyház' befolyása alól elvonatik, már is igen érezhetőleg lehet tapasztalnunk. Minden engedelmességnek 's függésnek alapja a' hitben van, a' polgári erkölcsök tiszták, 's tartósak csak úgy lehetnek, ha Jezus' iskolájában oltattak be a' kis honpolgárok' szívébe.

A' statusnak kétségtelen joga van az oktatáshoz, mert polgárait az iskolából kapja; de szintolly joga van az egyháznak is, melly a' csecsemőt a' keresztelés által karjaira veszi, 's azontul is az életpályán oktatni, vezérelni 's a' sirig kísérni hivatva van. Ha a' status bizik az egyházban ('s mikép vonhatná meg tőle bizodalmát?), akkor nincs oka félni az egyház' befolyásától, melly neki csak jó, engedelmes, értelmes és munkás polgárokat fog nevelni.

Az egyház szintugy kívánja a' tudományok' világát, 's az értelmiséget terjeszteni mint maga a' status; mert a' tudomány a' kereszténység' disze, az értelmiség a' polgári jóllétnek alapja, 's eszközlője. Az egyház és status közt e' részben csak annyi különbség van, hogy az a' religionak isteni bölcseségével öszhangzásban tartja a' világi tudományokat is, 's azt akarja, hogy a' legfölvilágosodottabb ember is függjön a' végetlen észtlől, a' tudatlan is lásson a' mennyei religió' világánál; ez a' tudományokat saját politikai irányához mérlegezi, 's az iskolát, habár az egyház iránti kegyeletről lemondott volna is, célirányosnak tartja, sőt pártolja.

De a' statusok' joga a' nevelés 's oktatás körül valamint az egyházé is, az egyes család-atyai jogban gyökérezik, ez a' tő, honnan mindketten — mint a' család-tömegek' képviselői — veszik a' hatalmat, és ezzel járó gondoskodást a' serdülő nemzedék' képezésére.

Az álladalom azért az iskolai tanrendszer' megválasztásában a' honban élő családok' igényeit tartozik számba venni, 's intézkedéseit azok' kielégítésére irányozni.

Ugy de a' különböző vallásfelekezetekre föloszlott családok, vallásuk' elveiben, erkölcsiben és szokásaiban ohajtják neveltetni gyermekeiket; ha vannak is köztük némely hit-hidegek, vagy épen közömbösök, kik mivel a' vallás' tisztelete keblekből kialudt, a' hittelenség' iskoláitól sem irtóznak: kérdezzétek meg csak a' hasonlíthatlanul nagyobb többséget, ha valljon kívánja-e azon iskolákat föloszlatni, mellyeket a' vallási buzgóság számára alapított, mellyekben ők és elődeik neveltettek? Ha kívánja-e, hogy saját egyházának a' tanításra 's a' tanítók' megválasztására semmi befolyása ne legyen, hanem helyette mások szemeljék ki a' férfiakat, kik' oktatására ő aztán gyermekeit bizni tartozzék? Kérdezzétek meg — mondám — a' családokat, ha hajlandók-e ők is arra, hogy a' különböző vallás-felekezetű gyermekek közös iskolákba járjanak? Hogy azokból a' vallásbani oktatás és gyakorlat kiszorittassék, 's csak olyan mellékes az iskolai rendhez szorosan nem is tartozó tanulmánynak tartassék? Kérdezzétek meg őket, ha ohajtják-e azt, hogy gyermekeik sok mindenféle tanítást kapjanak az iskolákban, de tanítóik' erkölcsi magukviselésével a' vallási kötelességek' buzgó teljesítésével keveset, vagy épen semmit se gondoljanak? —

Nem kívánja az illy egyháziatlan iskolai rendszert a' mi vallásos népünk, nem kívánja azt sem egyik, sem másik vallásfelekezet. A' protestansok alig lesznek hajlandók lemondani azon megbecsülhetlen jogukról, hogy iskoláikat ők magok rendezhessék, a' katholikusok az egyház' befolyása alól elvont iskolák iránt nem fognak bizodalommal viseltetni. Franczthonban a' kath. egyház bámulatos kitartással követelte a' törvényhozástól az oktatás' szabadságát, a' doctrinär parlamentek' aprólékos engedményeivel soha sem tudott megelégedni. Belgiumban önalkotta iskoláinak népessége- 's a' kormány által fölállítottaknak néptelenségével bizonyította be, hogy a' hívő nép' bizodalma oda központosul, hol az oktatás és nevelés az egyház' gondoskodására van bizva. Irlandnak iskolákat kívánt nyitni az angol kormány, 's a' szegény kath. Irland visszautasította az olly jótéteményt, melynek következtében az egyházi befolyás' üdves hasznait anyagi segélyek áráért oda kellett volna dobni. Némethon' katholikus jobbjai szinte elszántsággal követelték 's követelik

vissza ma is egyházuk' megcsonkitott vagy épen elvett jogát a' nyilvános oktatás és nevelés körül.

Természetes eljárása mind kormánynak, mind törvényhozásnak az iskolákra nézve csak az lehet: hogy hagyja meg mindenik vallásfelekezetnek saját iskoláit, 's ha ezek mind azon tudományokat nem vennék föl tanrendszerökbe, mellyeknek terjesztését a' polgárzat' érdekei követelik, állítson föl mellettök status-iskolákat, de a' vallási szabadságtól el nem választható oktatás-szabadságát megszorítani ne törekedjék. Fönnmarad a' kormánynak a' felekezeti iskolákra nézve is fölsőbb fölügyelési joga, mi a' status-hatalom' természetében fekszik, 's minélfogva az azokban netalán észre-vett hibák, hiányok, vagy visszaélések' megszüntetését részéről eszközölni hivatva van.

De térjünk által az egyházak- és iskolák' részére tett alapítványokra. A' kath. alapítványok ép' olly tulajdonai a' kath. egyháznak, mikép' a' protestansok- 's görög nem egyesültek' alapítványai nem mieink, hanem az övék. Azokat mi szintugy egyesek' adományaiából szereztük össze, 's mivel szent, és a' statusra nézve is üdves czélokra tétettek le, a' törvény némi előnyöket is nyujtott védelmökre. Ha buzgó királyok' adományai is találtak azok között, nem kell felednünk, hogy ök is birtak személyes tulajdonnal, 's ha épen a' köz javakból adományoztak is valamit az egyháznak, arra ök ép' ugy felváltak jogositva, az egyház pedig képvisítve, mint egyéb magánosok' kezébe adott birtok osztogatására. Hacsak egyáltalában azon rémleteselvet nem akarja valaki felállítani, hogy erkölcsi testületek tulajdonjoggal nem bírhatnak, az egyházak' birtokolhatási jogát kétségbe nem veheti ha pedig az egyházi tulajdon ezen elvből fogna ostromoltatni: akkor a' magán birtok fölött is el volna vetve a' koczka, a' cultusok', községek', intézetek' fönnállása veszélyeztetnék; család, társulat, helyhatóság, közönség, 's végre az egyház eszmében, jogban, és életben megsemmisül-
nének, a' statushatalom egy, mindent megemészítő örvénnyé, a' társadalom szörnyeteges communismussá válnék. A' tulajdon' szentségét megsértő statushatalom, a' társadalom' alapkövét mozdítja ki helyéből, 's ha fegyvertelen erkölcsi testületen azért tesz ráblói kísérletet, mert ellentállástól nem fél,

a' jogosság' erkölcsi alapzatát rendíti meg, 's helyébe a' nyers erőhatalmat ülteti.

A' katolikusok' alapítványának egyrésze ő fölségé nevében a' már megszüntetett helytartótanács' kezelése alatt állott, de nem úgy mint álladalmi tulajdon, hanem mikép a' kegyur e, vagy ama' kath. községben a' kath. teinplom- és iskola' alapítványait maga őrzi, védelmezi, és kezeli. Ő fölsége e' tekintetben a' kath. egyház' irányában védnöki legmagasb jogát gyakorolta. A' felelős ministerium, midőn átvette a' kormányzást, e' helyzetökben talált kath. egyházi és iskolai alap-értékeket is tárczáinak egyikéhez kapcsolta; de a' katolikusok elidegeníthetlen tulajdonuk' kezelését, a' vallási szabadság, egyenlőség, és visszonyosság' törvényesített elvénél fogva visszakövetelik, 's a' mi egyházuk 's iskoláik' sajátja, azt egy világi 's egyházi csupán katolikusközből alakítandó választmány' fölügyelése- 's kezelésére kívánják bízni; 's mi azt tartjuk, hogy e' kérelmek nemcsak igazságos, de törvényes is, 's alább azt is tisztába fogjuk hozni, hogy nem rejlik alatta a' ministerium iránti bizodalmatlanságnak semmi árnyéklata, sőt mi épen azt nem foghatjuk meg, hogy miután a' törvényhozás a' kath. egyházat pártfogolt helyzetéből a' bevett vallásokkal párvonalba sorozta: mikép' maradhatna fönn tovább is abnormissá vált kivételes állapotában? Mi joggal és mi czim alatt fogná kezelni a' ministerium egyedül a' kath. egyházi 's iskolai alap-értéket, 's hogy igényelhetne magának több befolyást egyik vallás-felekezeti' egyház-kormányzatába, 's iskoláira, mint a' mennyire törvényeink' értelmében a' többire is befolyhat?

A' protestansoknak egy nem nagy öszveget tevő, Hrabovszky czim alatt ismeretes alapítványuk Eperjes város' kezelése alatt állott, a' fönnemlitett t. cikk ennek is kiadatását, egyházi gondnokságuk alá helyzését elrendelte, de a' város darab ideig azt megtenni vonakodott. A' protestansok a' törvényhozáshoz folyamodtak, 's panaszuk sérelemnek ismertetvén el, követelésük nemcsak teljesezésbe vétetett, hanem ezen Hrabovszky-féle alapítvány' végrehajtott visszafoglalása az 1844-iki törvénycikkek közé igtattatott. A' katolikusok milliókra menő alapítványaik' mibenlétéről mitsem tudnak, pedig azok legközelebből csak őket érdekelhetik, mivel egy-

bázaik', 's iskoláik' javára adattak. Mindenki csak maga szeret tulajdonával rendelkezni; e' jogot a' tulajdonosnak a' természeti törvény adta, 's csak a' kiskorúakat rendeli a' törvény gyámság alá. A' katolikus alapítványok az öszszes katolikuság' alapítványai, 's csak épen ők nem volnának e' honban képesek alapítványaik' gondnokságát megbirni?! —

Az 179^o/. 23. t. cikk ő fölségét mint a' kath. egyház' legfőbb pártfogóját, az egyház' javainak védelmére, 's az arról gondoskodásra kötelezi: hogy minden néven nevezett alapítványok' az alapítók' célja szerint kezeltesenek.

A' 26. t. cikk 12. §-ában a' katolikusoknak is saját egyháziak, iskoláik 's alapítványaikhozi tulajdoni joga, 's azok' békés birhatása olly módon biztosított: hogy az akkori birtok-állapot sinór-mértékül vétetvén, a' vallásfelekezetek közötti állandó béke fönntartása végett, mindenik egyház tartsa meg a' maga tulajdonát, a' katolikusok' alapítványai fordittassanak ezentul csupán katolikusokra, az evangelikuséi pedig csupán ezekre, és többé visszakövetelések vagy elfoglalások sem az egyik, sem a' másik részről ne történjenek.

Ezen törvényrendeletek szerint tehát: a' katolikusok' alapítványai is a' kath. egyház' elidegenithetlen, semmi más célokra nem forditható tulajdona; mind jogi, mind pedig állandalmi viszonyi tekintetben szintazon természetűek, mint az evangelikusoknak külön alapítványai, honnan már önként 's visszautasithatlanul következik: hogy a' katolikusoknak ezek iránti joguk nem lehet korlátoltabb, nem csekélyebb kötelezettségű, mint a' mennyit az evangelikusok részükre törvényhozás' útján igényeltek 's gyakorlatban elfoglaltak. A' fönne idézett 23 t.cikk, midőn ő fölségét a' kath. egyház körüli pártfogói jogából folyó azon köteleességek' teljesítésére emlékezteti, mellyekre eddig a' katolikusok' alapítványainak törvényes biztosítása fektetve volt, nem csak azt állítja föl szabályul: hogy az alapítványok az alapítók' szándékának megfelelőleg használtassanak, hanem az administratiót az az: a' kezelést is ugy rendeli elintéztetni, miszerint az alapítás' e' célját eltéveszteni ne lehessen. Ha tehát a' katolikusok most, midőn a' kormányhatalmat ő fölsége egy olly ministeriumra bizta, melly eljárásáért nem az apostoli királynak, 's nem is

a' kath. egyháznak, hanem egyedül csak a' törvényhozásnak tartozik felelőséggel: a' királyi pártfogás' gondoskodásán túl magok is gondoskodni kívánnak tulajdonukról; ha egy olly időszakban, midőn bármilly kisebb testület a' gyámság alól felszabadult, vagy szabadulni iparkodik, midőn népek, nemzetek 's társulatok magukat eléggé éretteknek tartják arra, hogy ne más gondolkozzék helyettük, hanem saját ügyeiket magok intézhessék-el, azt követelik: hogy a' kath. egyház' érdekeinek képviselője bizassék egy egyházi 's világi katolikusközből alakítandó külön testületre; ők is csak a dolog' természetéből folyó, 's a' főnebb említett törvényczikkek' értelmében benfoglalt jogokkal kívánnak ezentul élni, 's azon térére lépni, mellyen e' jogukból eredő kötelességüket teljesithessék.

De ha a' régibb törvényekben nem is volna támaszuk, az újabb politikai fejlemények, 's a' vallás' dolgában hozott legújabb törvényczikkekben mindent feltalálnak, mi e' lépésöket tökéletesen igazolja, a' törvényhozást pedig kérelmek teljesítésére erkölcsileg kényszeríti. A' bevett vallások' egyenlősége, a' vallásfelekezeteknek egyház-álladalmi kérdésekben tökéletes viszonyossága a' XX. t.cikk 2-ik §-ában ki van mondva: valljon tehát nem maga a' törvényhozás hivta-e föl a' katolikusokat, hogy azon vallás-szabadságot, 's egyház-kormányzati joghelyzetet követeljék maguknak is, mellyel az evangelikusok ezen törvény' alkotása előtt is bírtak? A' görög-nem-egyesülteknek vallásbeli, 's iskolai ügyeik' iránti intézkedési jogát a' törvényhozás a' 8-ik §-ban az országgyűlés' végperceiben is kész volt biztosítani, holott az 1790/1. 27-ik törvényczikk' értelmében ezen vallás-felekezet' ügyei is a' legfelsőbb királyi intézkedés' külön jogköréhez voltak utasítva.

Valóban a' petitio olly jogtérre van helyezve, honnan csak az erőszak, csak a' törvények' célját meghiusító önkénykedés mozdíthatja el a' katolikusokat. A' testvériség' kapcsait csak a' jogok' egyenlősége fűzheti össze, de a' jogoknak nem elég csak eszmékben vagy holt betűkben kimondatni; azok csak úgy fogják a' testvéreket egymás' karjai közé vezetni, ha az életbe is átvitettek. Ha a' magyar alkotmánygyal egykoru catholicizmus azt sem érheti el petitiojával, mit az elébb fegyverrel követelő, később katoliku-

sok' pártfogásán megerősödött protestantismus már rég óta bir, vagy mit egy nem rég e' hazába befogadott szerb nemzeti czim alatt beadott petitio egyszeri föllépéssel elért: akkor csak sajnálkoznánk, hogy a' kath. egyház' kül- és belülről jövő szorongatásait a' jogtalanság 's megvetettség' kinos érzete is nevelendette; de jövője iránt ép' olly nyugodtak tudnánk lenni, mint lehattünk volna például Maria Terezia királyné' idejében, mikor a' tiszteltetés' fénypontján állott. Hiszen ennek az olly gyakran félre ismert, 's honunkban is a' szabadság' álhirdetői által üldözőbe vett kath. egyháznak hivatása szakadatlan küzdelemben bizonyítani be a' világnak, hogy nem a' trónok' és polgári törvények' óltalma alatt, hanem nélkülök, sőt ellenök is képes magát fönn tartani, mert irva van: a' pokol' kapui nem fognak rajta győzedelmeskedni!

Azonban egy-két szóval a' petitionak politikai oldalát is érinteni kívánjuk. Ugy látszik, hogy némellyek a' petitio' pártolásától azért ijednek vissza, mivel attól tartanak, hogy a' ministeriumnak nem tetszik, ők pedig a' jelen ministeriumot fönn tartani kívánják.

Mit tart a' ministerium a' katolikusok' petitiójáról, 's milly szempontból fogta azt föl, előttünk tudva nincsen. Mi a' ministerium' politikájáról azt hisszük: hogy igazságos, alapos, és a' törvényesség' legszilárdabb indokaival támogatott kérelmétől e' hon' katolikus lakosainak még akkor sem vonná meg pártolását, ha saját politikai nézetei szerint a' kath. egyház- és iskolák' ügyeibe ép' olly kiterjedésben akarná a' kormányi befolyást folytatni, mint a' régi rendszer' kormánya által gyakoroltatott. A' ministerium jól tudja azt, hogy ő az uj rendszer' teremtménye levén ennek elveit meg nem tagadhatja, hogy az ő és uj közötti békés kiegyenlitések föladatának szebb részét teszik, 's hogy az ország' békéje, 's az uj nyeresemények' élvezete csak akkor lehet tartós, ha kivált a' szellemi érdekek minden részről és a' pártatlan igazság 's méltányosság' egyensulyozása szerint fognak kiegyenlítettetni. —

Fölteszszük azért a' ministeriumról, hogy a' petitiot előzetesen nem kárhoytatta, 's pártolóit már csak azért sem te-

kintheti elleneinek, mivel abban a' fönn nem maradható abnormis állás' kiegyenlítésének, 's az e' honban többséget képező katolikusok' el nem fojtható igényeinek békepontjai foglaltatnak.

Soha sem adhatta volna a' magyarhoni katholicizmus az új rendszerhez ragaszkodásának nyiltabb bizonylatát, mint épen ezen petitio' bevitelével a' törvényhozói terembe. Ekkor a' régibb kormány-rendszertől megválásának, 's az újhoz állásának manifestumát mutatta be az országnak. Lemondván előbbi helyzetéről az új alkotmány-formában álláspontot keresett magának, nem magasbat annál, 's nem kitünőbbet, mint a' mellynek birtokába a' többi vallás-felekezeteket behelyezve látta; de úgy látszik kevesen értették meg e' loyaltást. A' kormányférfiak talán azért nem vették azt tüstént pártolásuk alá, mivel a' kath. egyházra 's iskoláikra befolyásukat féltették, mások meg azért, mivel a' kath. egyháznak legőszintébb szabadelvűségét is hierarchiai törekvések' színével szokták gyanusítani, 's így keletkezett az első föllépés' ellenében némi ellenszenv, 's a' nagyobb résznek részvétlensége. Hova fogja ezentúl a' politika sodorni akarni a' katholicizmust mostani bizonytalan helyzetéből? azt a' jövődő fogja megfejteni. Azért hagyatott-e az új rendszer' alakultával egyedül maga a' törvény' biztosítéka nélkül, hogy könnyebben lehessen megbontani mostani állását? ezt mi hitelesen nem állíthatjuk; de annyit bátran kimondunk, hogy mi a' katholicizmust hazánkban azon még egyetlen meg nem szaggatott kapocsnak tartjuk, melly, ha kellően ápolatik a' különféle nemzetiségek' elválási hajlamait ellensúlyozni képes, 's a' mellynek akár gyengítése akár fölszaggatása e' honnak különben is bonyolodott belviszonyait csak súlyosbitandáná.

A' katholicizmus nemzetiségek elnyomására magát ugyan politikai eszközül használtatni nem engedheti, mert ő arra van hivatva, hogy a' religio' legszentebb kapcsaival fűzze össze az emberiséget; de az elvált népek és a' külön ajku, 's szokásu nemzetek társas összszabékítésére szelleme, iránya és szerkezete bámulatos erőt fejtett ki mindenkor, 's ez erő benne most sem fogyatkozik. Francz-, Olasz-, Spanyol-, sőt Némethon' téreit is régebben több idegen, már nevékről is

alig ismert népfajok lakták, melyek a' főtörzsöktől 's egymástól nyelvben, szokásokban, erkölcsökben különböztek; de a' hit-egységnek 's az egyház-kormányzatnak szellemi kapcsain összefűzte, 's szoktatta őket a' katholicismus, 's minden kényszerítő polgári törvények nélkül is a' Francia-, Olasz- és Spanyol-föld' népe már régóta egyajku, egy érzelmű nemzet-családokká lett.

Az időnkben megint lábrakapott nemzetiségi separatismus, 's a' népfajoknak egymástóli idegenkedése nagy részt annak tulajdonítható, hogy a' katholicismus' egyítő erejét az európai hitszakadások, 's a' kormányok' ellenséges törekedései zsidbasztották.

Magyarhonban, mellynek területén annyi külön népfajok laknak, a' kath. religio' mindegyik közt el van terjedve; mikép teljesítette itt is a' települt külön nemzetiségek, 's az országnak nevét, alkotmányát 's történetét föntartó magyar nemzet' irányában hivatását, arról a' sok népes községek' megmagyarosodása, iskoláinkban a' tanítói karnak ez iránybani lelkesedése, az egyházi unionak nemzetiségünkhez ősziinte hajlama, 's a' katolikus bár különajku lakosság' békés szelleme eléggé tanuskodnak. Itéljetek tényekből. Ha a' magyar nemzetiséget féltitek, ne felejtsétek ki számításokból azon vallást, melly ez országnak magyar nevet, magyar jellemet adott. Melly azt a' német császárság' gyámsága alól kezdetben mindjárt fölmentette, melly nyolcz század alatt vérével 's vagyonával védte a' magyar szabadságot, soha idegennel nem szövetekezett, 's a' nemzeti alkotmányt ép' olly hűséggel oltalmazta, mint a' törvényes királynak trónját! — A' kath. egyház' függetlensége csak szilárdítani fogja Magyarország' függetlenségét, szabadsága nem a' szétfoszlást, hanem a' nemzetek közötti összetartást segitendi elő. Benne rendező 's föntartó erő van, nélküle a' separatismus' széthullámzó rajongásai szabadabban fogják a' szeretett hon' egységét megrongálni!

T a r t a l o m.

	Lap.
Előszó	III.
Bevezetés	3

Első czikk.

Az átmeneti szabadság' eredményeiről.

1. §. Az átmeneti szabadság' korlátai	4— 5
2. §. Az átmeneti újabb törvény' eredményei	5— 6
3. §. Házasságok' fölhontása	6— 7
4. §. Átmenet elválási czélból	7— 8
5. §. Ellenszerek, szabályok	9—11
6. §. A' hitehagyott papok- és szerzetesekről	12—13
7. §. Ezeknek sajtóságos viszonyai az egyház' irányában	13—14
8. §. Egyházi bánásmód a' hitehagyó papok' és szerzetesek' irányában	14—15
9. §. Polgári tekintetek ugyan ez ügyben	15—16
10. §. Ezekből folyó követeléseai az egyháznak	17—19

Második czikk.

Az egyházi fegyelem' szilárdításáról a' világi papság és szerzetes rendeknél.

11. §. Ennek szükségessége	20
12. §. Zsinatok	20—23
13. §. A' lelki sz. gyakorlatokról	23—25
14. §. Breviarium (papi imarend)	25—26
15. §. Papi öltözet	26—29

Harmadik ezikk.

Az újabb törvényekből fölmerülő egyházi viszonyoknak korszerű elintézése.

	Lap.
16. §. Előjegyzetek	. 30—32
17. §. Egyház-álladalmi viszonyokról a' felelős münisteri újrendszer' irányában	. 32—36
18. §. Ez ügybeni további tanácskozások	. 36—40
19. §. Zsinatok	. 41—43
20. §. Placetum regium (királyi tetsvényjog)	. 43—46
21. §. A' kegyurijog (Jus patronatus)	. 46—49
22. §. Magyar királyok' kegyuri joga	. 49—56
23. §. A' katolikusok' petitiója	. 56—66
24. §. A' petitio' további fejtegetése	. 66—81

